

Brugen af sagkyndige i straffeprocessen

The Use of Experts in the Criminal Procedure

af ANNA SCHMIDT

Sagkyndige spiller en væsentlig rolle i mange straffesager, hvor diverse sagkyndige erklæringer ofte bliver tillagt betydelig vægt ved vurderingen af skyldsspørgsmålet og evt. ved valg af foranstaltning. Det er derfor ønskværdigt, at sagkyndige erklæringer indhentes på ensartet og betryggende måde. I straffeprocessen anvendes retsplejelovens regler om syn og skøn sjældent. Det er typisk politiet /anklagemyndigheden, der ensidigt indhenter sagkyndige erklæringer, som derefter dokumenteres i retten. Det er ikke nærmere lovreguleret, hvorledes sådanne erklæringer skal indhentes, eller hvad de må indeholde. Retningslinjerne for dette må udledes af praksis. Dette speciale indeholder en beskrivelse af dansk retspraksis vedrørende sagkyndige erklæringer, og derudfra dannes en vurdering af hvad anklagemyndigheden bør være opmærksom på ved brugen af sagkyndige. Forsvareren har også mulighed for ensidigt at rette henvendelse til sagkyndige for derved at få bistand eller en second opinion. Omkostningerne til dette kan under visse omstændigheder dækkes som en sagsomkostning. I dette speciale beskrives, hvilke betingelser der skal være opfyldt, forinden forsvareren får godtgjort sine omkostninger. Retningslinjerne for forsvarerens brug af sagkyndige beskrives også nærmere efter en redegørelse af dansk praksis på området. Specialet indeholder desuden en sammenligning mellem den danske retspraksis og praksis fra EMD, idet det søges afklaret hvorvidt Danmark overholder EMRK's princip om equality of arms i forhold til brugen af sagkyndige.

Experts play an important role in many criminal cases, where various expert opinions often are attributed considerable weight when assessing guilt and possible at the choice of treatment. Therefore it is desirable that expert opinions are obtained in a uniform and satisfactory manner. The rules of how to commission an expert's opinion in the Danish Administration of Justice Act are rarely used. It is typical the police or prosecutor, who unilaterally commission expert opinions. Afterwards this is read out in court. It is not governed by legislation how such opinions may be obtained or what they may contain. The guidelines for this are derived from case law. This dissertation contains a description of Danish case law on expert opinions. From this I form an assessment of what the prosecution should be aware of when using experts. The defence attorney also has the possibility of contacting experts in order to receive assistance or a second opinion. The cost of this may in some circumstances be covered as legal costs. I describe the conditions that must be met before the defence attorney gets reimbursed. The guidelines for the defence attorney's use of experts are also described after a presentation of relevant Danish case law. This dissertation also contains a comparison of Danish cases and cases from the European Court of Human Rights to clarify whether Denmark complies with the European Human Rights Convention's principle of equality of arms in relation to the use of experts.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	3
2. Kontakten til sagkyndige i straffesager	5
2.1 Politiet/anklagemyndighedens kontakt til sagkyndige	5
2.1.1 SKAT og revisorer	7
2.1.2 Bilsagkyndige	9
2.1.3 Det Veterinære Sundhedsråd	11
2.1.4 Lægefagligt personale og Retslægerådet	12
2.1.5 Retningslinier for politiets/anklagemyndighedens kontakt til sagkyndige	13
2.2 Forsvarerens kontakt til sagkyndige	14
2.2.1 Sagkyndig bistand	19
2.2.1.1 Revisionsbistand	21
2.2.1.2 Bistand fra bilsagkyndige	21
2.2.1.3 Lægefaglig bistand	22
2.2.1.4 Generelle retningslinier for hvornår der ydes sagkyndig bistand	23
2.2.2 Syn og Skøn	24
2.2.3 Second opinion	25
2.2.3.1 Bevisvurderingen af forsvarerens sagkyndige	27
2.2.3.2 Delkonklusion vedrørende second opinion	29
3. Omkostningerne ved brug af sagkyndige	30
3.1 Politiets og anklagemyndighedens sagkyndige	30
3.2 Forsvarerens sagkyndige	30
4. Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.....	31
5. Praksis fra den Europæiske Menneskerettigheds Domstol.....	33
5.1 Bönisch mod Østrig.....	33
5.2 Brandstetter mod Østrig	35
5.3 G.B. mod Frankrig.....	37
5.4 Dansk praksis sammenholdt med EMRK art. 6	39
5.4.1 Omkostninger ved brug af sagkyndige i forhold til EMRK.....	40
6. Konklusion	40
6.1 Forsvarerens brug af sagkyndige.....	41
6.2 Anklagemyndighedens brug af sagkyndige.....	43
6.3 Ligestilling set i forhold til EMRK art. 6?	44
Bilag A - Litteraturfortegnelse	45
Bilag B - Bøger.....	45
Bilag C - Artikler.....	46
Bilag D - Praksis oversigt.....	47
Bilag E - Praksis fra UfR.....	47
Bilag F - Praksis fra TfK	47
Bilag G - Praksis fra Fuldmægtigen	47
Bilag H - Praksis fra TfS	47
Bilag I - Utrykte afgørelser.....	48
Bilag J - Domme fra EMD	48

1. Indledning

Der er flere måder hvorpå, en sagkyndig kan blive indblandet i en straffesag. I hovedparten af sagerne er det politiet eller anklagemyndigheden, som ensidigt kontakter de relevante sagkyndige. Anklagemyndigheden sørger for, at de sagkyndige bliver indkaldt til retten, eller at deres erklæringer bliver dokumenteret i medfør af retsplejelovens (RPL) § 871. Dette adskiller sig betydelig fra praksis i civile sager, hvor det er hovedreglen, at ensidige indhentede erklæringer ikke må dokumenteres i retten. I civile sager er de sagkyndige gerne udfundet i fællesskab efter reglerne om syn og skøn i RPL kapitel 19, hvor retten dog ikke er bundet af parternes henstilling til valg af sagkyndig jf. RPL § 200, stk. 1. Retsplejelovens regler om syn og skøn finder principielt også anvendelse i straffesager jf. RPL § 196, stk. 1, men det ses sjældent, at en af parterne i en straffesag anmoder om syn og skøn¹.

Grunden, til at anvendelsen af sagkyndige i straffesager adskiller sig betydeligt fra anvendelsen i civile sager, må findes i, at der gælder forskellige grundlæggende principper i civilprocessen og i straffeprocessen. I straffeprocessen er det anklagemyndigheden, som har bevisbyrden, og anklagemyndigheden skal være objektiv. Dette skyldes, at formålet med straffesager er at få den materielle rigtige afgørelse og sikre, at ingen uskyldige dømmes. I civile sager er formålet et helt andet. Her gælder forhandlingsprincippet, og det er af mindre væsentlig betydning, om afgørelsen bliver den materielle rigtige. Parterne i civile sager aftaler ofte, at de lægger den sagkyndiges vurdering til grund og løser sagen ud fra denne. Derfor er det særligt vigtigt i civilprocessen, at begge parter har indflydelse på, hvem der vælges som sagkyndig, og hvilke spørgsmål denne skal stilles. Jeg vil ikke i dette speciale beskæftige mig yderligere med civilprocessen men derimod fokusere på brugen af sagkyndige i straffeprocessen.

Politiet indhenter ofte diverse sagkyndige erklæringer under efterforskningen for at afklare, hvorvidt et strafbart forhold er begået og til at belyse, hvem den skyldige kan være. Når mistanken er blevet rettet mod en bestemt person, og denne er blevet sigtet, har den sigtede mulighed for at få en forsvarer jf. RPL § 730, stk. 1. Forsvareren kan allerede under efterforskningen anmode retten om tilladelse til at få sagkyndig bistand, således at udgiften hertil godtgøres forsvareren som en sagsomkostning, jf. RPL § 1007, stk. 2. Den sagkyndige har derefter status som forsvarerens rådgiver, og denne kan hjælpe forsvareren med bl.a. at stille kvalificerede spørgsmål til anklagemyndighedens sagkyndige og foretage en vurdering af, hvorvidt en second opinion er nødvendig.

Forsvareren kan også allerede under efterforskningen, evt. efter at have fået tildelt sagkyndig bistand, anmode politiet/anklagemyndigheden om at rette henvendelse til bestemte sagkyndige og få disse til at udarbejde erklæringer, hvor der svares på forsvarerens spørgsmål. Disse anmodninger imødekommes ofte af politiet/anklagemyndigheden, idet det er i deres interesse, at sagen oplyses bedst muligt for dermed at imødekomme det materielle sandhedsprincip. Såfremt politiet/anklagemyndigheden ikke vil efterkomme forsvarerens anmodning, kan tvisten indbringes for retten i medfør af RPL § 746, stk. 1.

Forsvareren kan også til en vis grad selv rette henvendelse til de sagkyndige og få svar på sine spørgsmål, uden at dette nødvendigvis skal gå gennem politiet/anklagemyndigheden². Men hvor grænserne går for sådanne henvendelser er omdiskuteret i teori og praksis, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i afsnit 2.2.

---

1 Se dog U1974.627Ø, U2000.693V og TfK2006.221V (se afsnit 2.2.2)

2 Dette kan bl.a. udledes af Plejebosagen (U1999.556Ø), som er nærmere beskrevet i afsnit 2.2

Begge parter har principielt mulighed for at få sagkyndige indkaldt som vidner for retten, og begge parter kan i princippet dokumentere ensidigt indhentede erklæringer. Retten og den anden part skal dog forinden hovedforhandlingen gøres opmærksom på, hvilke beviser parten ønsker at føre jf. RPL § 837, stk. 1, nr. 3 og § 838, stk. 1 samt RPL § 839, stk. 1, nr. 2. Hvis en af parterne vil modsætte sig den andens bevisførelse, skal tvisten indbringes for retten i medfør af RPL § 841, stk. 1.

Et eksempel på sådan en tvist kan være, at anklagemyndigheden mener, at der ikke er hjemmel til, at forsvareren kan føre en bestemt sagkyndig som vidne eller dokumentere en ensidigt indhentet erklæring³. Anklagemyndigheden kan også modsætte sig, at forsvareren får en second opinion, hvis det er anklagemyndighedens opfattelse, at yderligere bevisførelse er overflødig, evt. fordi forholdet allerede er tilstrækkelig belyst af anklagemyndighedens sagkyndige⁴.

Anklagemyndighedens valg af sagkyndige, og/eller den sagkyndiges erklæring kan også medføre protester fra forsvarerens side, og det kan ende med, at retten må tage stilling til, hvorvidt bestemte erklæringer må dokumenteres, og evt. hvorvidt den sagkyndige må føres som vidne. Dette ses fx i sager, hvor anklagemyndigheden har indkaldt den sagkyndige, som i første omgang har anmeldt sagen til politiet, eller hvor anklagemyndigheden ønsker at dokumentere den erklæring, som har dannet grundlag for politianmeldelsen⁵. Men også hvor den sagkyndige i sin erklæring har taget stilling til skyldsspørgsmålet, som er rettens kompetence, ses det, at forsvareren protesterer mod anvendelse af erklæringen⁶. Forsvareren protesterer også, hvis erklæringen er ensidigt indhentet af anklagemyndigheden i strid med principperne i retsplejeloven⁷, eller hvis den sagkyndige efter forsvarerens opfattelse er inhabil⁸.

Under nogle af de ovenfor nævnte tvister har forsvareren påstået, at det er i strid med den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK), når forsvareren afskæres fra at få sagkyndig bistand, syn og skøn og second opinion, eller når anklagemyndigheden dokumenterer ensidigt indhentede erklæringer⁹. Hvordan denne påstand imødekommes af de danske domstole vil jeg undersøge nærmere, ligesom jeg vil undersøge hvor grænsen ligger for, hvad der må anses som værende i strid med EMRK i forhold til anvendelsen af sagkyndige i straffesager. Jeg vil her tage udgangspunkt i praksis fra den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD)¹⁰, selvom dennes afgørelser ikke er direkte bindende for Danmark.

Jeg vil i dette speciale endvidere undersøge, hvordan domstolene behandler tvister angående brug af sagkyndige og deres erklæringer. Herunder vil jeg fokusere på, om der kan udledes generelle retningslinjer for hvilke former for sagkundskab, og under hvilke omstændigheder forsvareren gives medhold i, at han skal have stillet sagkyndig bistand til rådighed på det offentliges regning. Jeg vil i den forbindelse sondre imellem sagkyndig bistand og second opinion, idet det er nærliggende at fo-

---

3 Se fx U1969.491Ø og U1996.352Ø (se afsnit 2.2.3)

4 Se fx TfK2006.221V (omtalt afsnit 2.2.2). Se også ØK af 24/8 2004, FM1999.138/1 og U2010.2589V (alle omtalt i afsnit 2.2.3)

5 Se fx U1997.675H og U2003.1036H (begge domme er omtalt i afsnit 2.1)

6 Se fx U2000.627H og U2002.168V (begge om erklæringer fra Det Veterinære Sundhedsråd, se afsnit 2.1.3). Se også TfK2002.171V (omtalt i afsnit 2.1.2, hvor retten ikke fandt, at der i erklæringen var taget stilling til skyldsspørgsmålet)

7 Se fx U2005.3319Ø (omtalt i afsnit 2.1) og U2003.292H (omtalt i afsnit 2.1.1)

8 Se fx U2005.2660Ø (omtalt i afsnit 2.1.5) og U2005.753H (omtalt i afsnit 2.1.4)

9 Se fx TfK2006.221V, FM1998.96 og U1997.676H (alle omtalt i afsnit 5.4)

10 Bönisch mod Østrig (se afsnit 5.1), Brandstetter mod Østrig (se afsnit 5.2) og G.B. mod Frankrig (se afsnit 5.3)

restille sig, at der er forskel på, hvornår der gives second opinion, og hvornår der gives sagkyndig bistand. Jeg vil i den forbindelse kort komme ind på bevisvurderingen af erklæringer ensidigt indhentet af forsvareren.

Jeg vil ligeledes undersøge, hvor grænserne går for anklagemyndighedens muligheder for at dokumentere ensidigt indhentede erklæringer, og om der kan udledes nogle retningslinier omkring dette på baggrund af retspraksis.

Når jeg har afklaret hvilke retningslinier, der må kunne udledes af retspraksis for henholdsvis forsvarerens og anklagemyndighedens kontakt til sagkyndige, vil jeg sammenholde disse og søge at afklare, om der er ligestilling mellem parterne, og om Danmark på dette område overholder EMRK's princip om "equality of arms", således som dette princip er fortolket af EMD.

Forinden jeg vil gå i dybden med disse problemstillinger, vil jeg redegøre nærmere for, hvorledes sagkyndige bliver brugt i danske straffesager.

2. Kontakten til sagkyndige i straffesager

2.1 *Politiet/anklagemyndighedens kontakt til sagkyndige*

Allerede under efterforskningen af en straffesag kan politiet få behov for assistance fra sagkyndige til at afklare, hvorvidt et strafbart forhold er begået. Dette er fx tilfældet, når et hus er nedbrændt, og politiet har behov for at vide, om branden er påsat. I denne type sager retter politiet gerne henvendelse til Kriminalteknisk Center, som udarbejder en erklæring omkring brandårsag, og såfremt der er risiko for, at branden er påsat, retter politiet henvendelse til Dansk Brand- og Sikringsteknisk Institut, der udarbejder en erklæring omhandlende, hvorvidt branden har været til fare for menneskeliv eller store formuegoder. Disse erklæringer kan så senere anvendes som bevis i retten, hvor anklagemyndigheden kan dokumentere dem i medfør af RPL § 871, stk. 2, nr. 5, idet der er tale om erklæringer udarbejdet i medfør af offentlig hverv.

I andre straffesager retter politiet eller anklagemyndigheden også henvendelse til de sagkyndige for at få dem til at udarbejde diverse erklæringer, der bruges til den videre efterforskning og/eller som bevis i retten. Erklæringerne indhentes for det meste fra andre offentlige myndigheder, som fx Retslægerådet, Det Veterinære Sundhedsråd og Det Retskemiske Institut. Men det sker også, at politiet/anklagemyndigheden retter henvendelse til private sagkyndige, som fx revisorer eller private bil-sagkyndige. De sagkyndige erklæringer indeholder gerne et abstrakt skøn foretaget på baggrund af de spørgsmål og oplysninger, som de sagkyndige modtager fra politiet/anklagemyndigheden. Dette kan fx være et skøn over hvad dødsårsagen må antages at have været, eller et skøn over hvilken hastighed en bil har kørt med forud for en ulykke.

Politiets henvendelser til sagkyndige er ikke generelt lovreguleret, men inden for bestemte områder kan der være særlig lovregulering, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i forbindelse med beskrivelsen af de forskellige typer af sagkyndige politiet og anklagemyndigheden samarbejder med.

Tvister omkring anklagemyndighedens valg af sagkyndige, eller omkring dokumentation af disses erklæringer kan, som nævnt i indledningen, indbringes for retten i medfør af RPL § 841, stk. 1. Dette ses der flere eksempler på i praksis, hvor der tilsyneladende gives politiet/anklagemyndigheden rig mulighed for ensidigt at indhente erklæringer og dokumentere disse i retten, selvom dette umid-

delbart strider mod reglerne om syn og skøn, og nogle gange imod princippet i RPL § 745 d omkring forsvarerens muligheder for deltagelse i væsentlige efterforskningskridt.

Det er sjældent, man ser, at forsvareren påberåber sig, at henvendelser til sagkyndige er sket i strid med princippet i RPL § 745 d. Dette var dog tilfældet i U2005.3319Ø. I denne sag, der omhandlede manddrab ved kvælning med nylonstrømpe, fik anklagemyndigheden ikke lov til at dokumentere to ensidigt indhentede erklæringer fra Det Retskemiske Institut. Erklæringerne, der var udfærdiget på baggrund af en rekonstruktion af drabet, konkluderede, at der ikke kunne være tale om selvmord. Landsretten fandt, at rekonstruktionen var et efterforskningskridt omfattet af RPL § 745 d. De lagde ved deres afgørelse vægt på, at henvendelserne til Det Retskemiske Institut fandt sted uden forudgående meddelelse til forsvareren, og at erklæringerne må anses for at være af væsentlig betydning for afgørelsen af skyldsspørgsmålet. Selvom anklagemyndigheden ikke måtte dokumentere de ensidigt indhentede erklæringer, udsatte landsretten sagen, således at anklagemyndigheden kunne indhente en ny erklæring fra Det Retskemiske Institut under iagttagelse af bestemmelsen i RPL § 745 d. Forsvareren fik derved mulighed for at være tilstede, og han fik en vis indflydelse på fremgangsmåden ved rekonstruktionen.

Det er langt fra i alle sager, at der er beskikket en forsvarer på det tidspunkt, hvor politiet/anklagemyndigheden kommer i besiddelse af de sagkyndige erklæringer. Dette kan fx skyldes, at anmelderen selv har efterforsket sagen forinden, forholdet meldes til politiet. Anmelderen afleverer da gerne de beviser, som er indsamlet til politiet til videre efterforskning. I nogle sager kan beviserne udgøre sagkyndige erklæringer, som anklagemyndigheden muligvis ønsker at anvende som dokumentation under sagen. Dette skete fx i U2003.1036H, hvor et forsikringselskab indgav anmeldelse til politiet om forsikringsbedrageri. Forinden anmeldelsen havde selskabet indhentet en sagkyndig erklæring fra et privat firma, omhandlende hvorvidt en bil måtte antages at være ført med originalnøgle. Anklagemyndigheden ønskede under straffesagen at dokumentere erklæringen og indkalde den person, der havde udarbejdet erklæringen, som vidne. Dette protestede forsvareren imod, idet han mente, at forsikringselskabets efterforskning i sagen måtte anses som en subjektiv, uautoriseret efterforskning. Forsvareren anførte desuden at erklæringen var ensidigt indhentet, og at såfremt den skulle tillades dokumenteret, skulle det ske undtagelsesvist efter RPL § 877, stk. 3 (nu § 871, stk. 4). Højesteret stadfæstede byrettens afgørelse om, at der undtagelsesvist skulle tillades dokumentation og vidneførsel. Byretten lagde ved sin afgørelse vægt på, at forsvareren havde mulighed for at stille spørgsmål til vidnet, og at forsvareren havde mulighed for at begære andre vidner indkaldt. Højesteret tilføjede, at erklæringen og vidneførslen var af betydning for bevisbedømmelsen, og at forsvarerens indsigelser ikke var nok til at afskære denne bevisførsel. Det bemærkes, at landsretten gav forsvareren medhold.

Det sker ofte, at det er en specialmyndighed, som indgiver anmeldelsen til politiet, og de kan ligesom forsikringselskabet ovenfor, forinden have indhentet nogle erklæringer, som kan være af betydning for sagen. Specialmyndighederne har mulighed for på egen hånd at "efterforske" i forbindelse med tilsyn og lignende, men såfremt en person med rimelig grund mistænkes for at have begået et strafbart forhold, kan specialmyndighederne ikke foretage tvangsindgreb over for den mistænkte med henblik på at fremskaffe beviser mod vedkommende jf. retssikkerhedslovens (RSL) § 9¹¹. Specialmyndighederne må da anmelde forholdet til politiet, som har mulighed for at foretage tvangsindgreb efter reglerne i retsplejeloven. Samarbejdet mellem tilsynsmyndigheder og politiet er nærmere beskrevet i forarbejderne til RSL § 9, hvor der under justitsministeriets overvejelser bl.a.

---

11 Hasselgaard, 2005, s. 101f

står;

”Det bemærkes herved, at det ofte vil være tilsynsmyndighederne, der besidder den særlige faglige ekspertise, som der er behov for ved behandlingen af straffesager om overtrædelse af lovgivningen på det enkle forvaltningsområde. Af den grund forudsættes det også, at politiet i tilfælde, hvor et tvangsindgreb efter lovforslaget kun kan gennemføres efter reglerne i retsplejeloven, normalt vil skulle være ledsaget af repræsentanter for vedkommende forvaltningsmyndighed mv.”¹²

Det fremgår endvidere af forarbejderne, at specialmyndighederne har mulighed for at hjælpe politiet under efterforskningen. Et eksempel fra praksis, hvor sagen først var ved en specialmyndighed og derefter blev nærmere efterforsket hos politiet, findes i U1997.675H. I denne sag, som vedrørte overtrædelse af arbejdsmiljøloven, havde en tilsynsførende kemiker fra Arbejdstilsynet udarbejdet et notat, som anklagemyndigheden ønskede at fremlægge under sagen i forbindelse med afhøring af medarbejderen fra Arbejdstilsynet. Forsvareren protesterede både imod fremlæggelsen og imod vidneførelsen, idet han var af den opfattelse, at der var tale om et ensidigt indhentet notat, som foregreb bevisførelsen. Forsvareren mente ikke, at notatet var omfattet af RPL § 877, stk. 2, nr. 5 (nu § 871, stk. 2, nr. 5), og det ville ifølge forsvareren være i strid med principperne i retsplejeloven at tillade dokumentationen. Forsvareren mente desuden, at medarbejderen ved Arbejdstilsynet måtte anses som værende part i sagen, og at han derfor ikke skulle tillades ført som vidne. Byretten udtalte i deres kendelse, at fremlæggelse og benyttelse af notatet har hjemmel i retsplejelovens § 871, stk. 2, nr. 5 eller dennes analogi, og byretten fandt ikke grundlag for at anse medarbejderen ved Arbejdstilsynet for inhabil som vidne. Østre Landsret stadfæstede kendelsen, og sagen blev indbragt for Højesteret. Højesteret stadfæstede også afgørelsen med de samme grunde som byretten og tilføjede, at forsvareren kunne indkalde andre sagkyndige som vidner.

Specialmyndighederne kan under sagen være en slags sagkyndig bistand for politiet, ligesom private sagkyndige også kan være det. For at afgrænse omfanget af dette speciale har jeg i de følgende underafsnit valgt nogle forskellige former for sagkundskab ud, og nærmere beskrevet hvorledes retspraksis er på disse områder. Jeg har i afsnit 2.1.1 til 2.1.4 beskrevet retningslinjerne for anklagemyndighedens kontakt til

1. SKAT og revisorer
2. Billsagkyndige
3. Det Veterinære Sundhedsråd
4. Lægefagligt personale og Retslægerådet.

I afsnit 2.1.5 har jeg lavet en sammenfatning af de generelle retningslinjer, der må kunne udledes af praksis for politiet og anklagemyndighedens kontakt til sagkyndige, herunder hvorledes sagkyndige erklæringer skal udarbejdes for, at disse kan dokumenteres i retten.

2.1.1 SKAT og revisorer

I sager om skatte og momsunddragelse er det SKAT, som anmelder forholdet til politiet, såfremt det falder uden for deres kompetence selv at træffe afgørelse i sagen. Det bemærkes her, at SKAT har mulighed for administrativt at udstede bøder jf. skattekontrollovens § 20. SKAT kan under en evt. straffesag bistå politiet med at fastslå omfanget af den økonomiske kriminalitet og fx udarbejde re-

---

¹² Ft 2003-2004, tillæg A, spalte 3069

visionsrapporter til brug under straffesagen.

Dette var tilfældet i U2003.292H, der omhandlede bedragerier med hensyn til moms for ca. 100 mio. kr. I denne sag fik anklagemyndigheden lov til at afhøre en repræsentant fra Told og Skat samt en statsautoriseret revisor. Anklagemyndigheden fik desuden lov til at dokumentere revisionsrapporter fra Told og Skat, selvom revisionsrapporterne var ensidig indhentet af politiet/anklagemyndigheden. Højesteret lagde vægt på, det var fast praksis, at sådanne ensidigt indhentede revisionserklæringer kunne dokumenteres og revisoren afhøres¹³. De bemærkede, at forsvareren havde fået sagkyndig bistand stillet til rådighed, og at forsvareren havde mulighed for at stille supplerende spørgsmål til revisoren og repræsentanten fra Told og Skat. Det var tilsyneladende ingen forhindring, at politiet og anklagemyndigheden havde et samarbejde med Told og Skat forinden der var rejst sigtelse i sagen.

Dette er også den normale fremgangsmåde i større sager om økonomisk kriminalitet, hvor politiet og anklagemyndigheden ikke selv har tilstrækkelig kompetence til at gennemse og vurdere regnskabsmaterialet. Politiet engagerer for det meste revisionsmæssig bistand i større regnskabssager både til at svare på spørgsmål og til at udarbejde erklæringer til brug for retssagen¹⁴. Nogle forsvarere har i enkle sager anmodet om at få aktindsigt i den korrespondance, der er foregået mellem revisorer og politiet/anklagemyndigheden forud for udarbejdelse af erklæringer til brug for sagen. I U1980.77H fik forsvareren ikke lov til at se det materiale, der dannede grundlag for revisionserklæringerne. Højesteret udtalte;

*”Forsvarerens begæring om at blive gjort bekendt med brevvekslingen og forhandlingerne mellem politiet og den statsautoriserede revisor om revisionens iværksættelse, tilrettelæggelse og gennemførelse findes ikke at kunne tages til følge, da bestemmelserne i retsplejelovens §§ 834-836, jfr. § 745, ikke giver forsvarerne krav herpå.”*¹⁵

Rørddam kritiserer denne afgørelse, idet han mener, at forsvareren bør have adgang til det materiale, der danner grundlag for en ensidigt indhentede erklæring. Det er hans opfattelse, at Højesteret er kommet til denne afgørelse, idet politiet og anklagemyndigheden er underlagt objektivitetsprincippet, og at det måtte være rettens opfattelse, at der af denne grund ikke er grundlag for, at forsvarerne kigger politiet i kortene¹⁶. Dette er dog ifølge Rørddam ikke en god begrundelse. Rørddam er af den opfattelse, at politiet og anklagemyndigheden ikke altid lever op til objektivitetsprincippet og ”at forsvareren har en meget vigtig rolle under efterforskningen med hensyn til at kontrollere politiet og med hensyn til eventuelt selv at tage aktiv del i efterforskningen. Domstolene har tilsvarende en meget vigtig rolle med hensyn til at sikre, at forsvarerne får mulighed for at udøve disse beføjelser, hvis det kommer til tvister, som domstolene bliver involveret i.”¹⁷ Det er dog Rørddams opfattelse, at U1980.77H ikke er udtryk for gældende ret. Han begrundet dette med inkorporeringen af EMRK i 1992 og konventionens krav om, at parterne skal være ligestillet under processen¹⁸. Han støtter denne opfattelse på en byretskendelse fra den 31. maj 1996 i Riskær Pedersen sagen, hvor retten pålagde Statsadvokaten for Økonomisk Kriminalitet at udlevere alt materiale, som politiet havde modta-

---

13 Se også U1997.676H og U1980.77H, hvor Højesteret kom til samme resultat i lignede sager.

14 Se bet. nr. 1066/1986 s. 279-280

15 U1980.77H, se også U1980.205/1H

16 Rørddam, Jur 1998, s. 279

17 Ibid, s. 278

18 Jeg vil komme nærmere ind på EMRK i afsnit 4 og 5

get fra det revisionsfirma, som havde udarbejdet revisionsrapporten i sagen¹⁹. Politivadokat Michael Jørgensen er ikke enig i Rørdams konklusioner. Han mener for det første ikke, at en byretsdom kan tilsidesætte en Højesterets afgørelse, og for det andet mener han ikke, at retstilstanden er ændret på dette område som følge af inkorporeringen af EMRK²⁰. Vestre Landsret har ved kendelse af 18. august 1998 givet forsvareren medhold i, at han skulle have adgang til korrespondance mellem anklagemyndigheden og en revisor. Senere samme år har Højesteret afsagt kendelse i en selskabstømmersag, hvor Højesteret stadfæstede byrettens kendelse, der kom frem til, at korrespondance mellem revisoren og anklagemyndigheden skulle udleveres til forsvareren²¹. Det er Jørgen Langes opfattelse, at denne kendelse, samt byretskendelsen i Riskær Pedersen sagen og Vestre Landsrets kendelse af 18. august 1998 er udtryk for, at retsstillingen er ændret siden dommene fra 1980. Jørgen Lange skriver;

”Enhver korrespondance med eksterne sagkyndige vedrørende en identificerbar sag er nu omfattet af udleveringspligten i §745.”²²

Hvorvidt korrespondancen mellem politiet/anklagemyndigheden og den sagkyndige bør være tilgængelig for forsvareren, er der uenighed om i teorien. Hvorvidt dette skyldes, at Michael Jørgensens artikel muligvis er skrevet forud for den nævnte Højesterets kendelse i 1998, vides ikke med sikkerhed. Det kan diskuteres, hvorvidt der er et anerkendelsesværdigt formål med at ”skjule” denne korrespondance. Anklagemyndigheden skal som nævnt være objektiv og ved at nægte forsvareren adgang til muligvis væsentlige baggrundsoplysninger, kan anklagemyndigheden signalere, at de i den konkrete sag muligvis ikke har fulgt objektivitetsprincippet. Det kan desuden være svært at udelukke, at korrespondancen mellem den sagkyndige og anklagemyndigheden kan være af betydning for forsvareren. Det er derfor min opfattelse, at anklagemyndigheden i vid udstrækning bør imødekomme forsvarerens begæring om aktindsigt i sådan en korrespondance, selvom dette i et vist omfang vil afsløre anklagemyndighedens beslutningsprocesser.

Politiet og anklagemyndigheden har, som ovenfor beskrevet, rig mulighed for at kontakte revisorer og SKAT under efterforskningen af sager om økonomisk kriminalitet. Under selve retssagen har anklagemyndigheden også mulighed for at få en medarbejder fra SKAT til at bistå anklageren. Anklagemyndigheden har desuden rig mulighed for at dokumentere ensidigt indhentede revisionserklæringer under straffesagen.

Forsvarerens muligheder for selv at få revisionsbistand vil jeg komme nærmere ind på i afsnit 2.2.1.1.

2.1.2 Billsagkyndige

Det er ikke kun i økonomiske sager, hvor anklagemyndigheden allerede under efterforskningen har kontakt til sagkyndige. Dette er fx også fast praksis i straffesager, der involverer færdselsuheld. I disse sager tager politiet gerne kontakt til en bilinspektør for at få en vurdering af, hvordan hændelsesforløbet har været. Dette skal politiet bruge for at kunne vurdere, om et strafbart forhold er begå-

---

19 Se nærmere Rørdam, Jur 1998, s. 279, hvor der henvises til referat af kendelsen i meddelelse nr. 97/1996 i Landsforeningen af Beskikkede Advokaters Meddelelsesblad. Byretskendelsen er også nærmere refereret i U1999B.122.

20 Jørgensen, Jur 1998, s. 364

21 U1999.47H

22 Lange, U1999B.122

et i forbindelse med ulykken. Det er i *Cirkulære om bilinspektørnes bistand ved undersøgelser af færdselsuheld*²³ nærmere beskrevet, i hvilke tilfælde politiet bør rette henvendelse til bilinspektører, og hvordan dette bør gøres. Førhen var det Statens Bilinspektion, som var den myndighed, politiet tog kontakt til, men i foråret 2005 blev Statens Bilinspektion privatiseret, og politiet må nu i videre udstrækning selv foretage efterforskningen af alvorlige trafikulykker. Rigspolitiet har derfor ansat de fleste af landets bilinspektører, og de arbejder nu i Nationalt Færdselscenter, som er dem politiet retter henvendelse til for at få udarbejdet bilsagkyndige erklæringer. Politiet kan også rette henvendelse til de private bilinspektører. Dette skete fx i en sag fra Aarhus²⁴, hvor en mand var tiltalt for hasarderet kørsel, der medførte, at passageren i bilen døde. I denne sag dokumenterede anklagemyndigheden en erklæring afgivet af en ansat ved Applus⁺, der er et privatejet selskab.

Hvor bilinspektørens erklæring er behæftet med mulige fejl eller uklarheder, kan anklagemyndigheden også vælge at indhente supplerende udtalelser fra et privat firma. Dette var tilfældet i en anden sag om uagtsomt manddrab, hvor Rigspolitiets bilinspektør kom frem til, at tiltalte måtte have kørt med en hastighed på over 130 km i timen. Forsvareren fik lov til at indhente en second opinion, og han fik det private konsulentfirma CrashTech til at udarbejde en erklæring. Denne erklæring konkluderede, at tiltalte kun havde kørt ca. 80 km i timen. Da der var så stor difference på konklusionerne i de to erklæringer valgte anklagemyndigheden at rette henvendelse til det private firma DanCrash. DanCrash kom i deres erklæring frem til, at tiltalte havde kørt 131 km i timen. Vidnet fra DanCrash forklarede endvidere, at firmaet CrashTech havde foretaget beregningerne på baggrund af en anden type bil, hvilket var årsagen til den store forskel i resultaterne²⁵.

Nogle af de private firmaer har nogle computer simulations programmer, der grafisk kan vise, hvorledes et færdselsuheld er sket. Rigspolitiet er endnu ikke i besiddelse af de samme programmer, hvilket kan være årsagen til, at anklagemyndigheden nogle gange retter henvendelse til de private selskaber. Det er desuden bemærkelsesværdigt, at bilinspektøren fra Rigspolitiet i U2010.354V udtalte, at *"Firmaet DanCrash er mere kyndige end han og bedre til at visualisere uheld"*. Byretten lagde i deres afgørelse afgørende vægt på erklæringerne fra Rigspolitiets bilinspektør og fra DanCrash, mens de ikke fandt, at kunne ligge afgørende vægt på erklæringen fra CrashTech. Landsretten tiltrådte denne bevisvurdering.

Bilinspektøren arbejder ofte tæt sammen med politiet allerede under efterforskningen af sagen. De er i nogle tilfælde med på gerningsstedet og foretager besigtigelse af køretøjer mv. Dette har i en sag fra tiden før privatiseringen af Statens Bilinspektion medført, at forsvareren modsatte sig, at en erklæring fra bilinspektøren kunne dokumenteres. Sagen, der omhandlede tilsidesættelse af ubetinget vigepligt, blev indbragt for retten i medfør af RPL § 841, stk. 1. Forsvareren gjorde gældende, at den ensidig indhentede erklæring foregreb den bevisbedømmelse, som retten skulle foretage, og at bilinspektøren lagde politiets opfattelse af hændelsesforløbet til grund. Landsretten lagde i sin afgørelse vægt på, at det er sædvanlig praksis, at anklagemyndigheden i færdselsager indhenter sagkyndig erklæring fra Statens Bilinspektion. Landsretten fandt det ikke betænkeligt at tillade dokumentation af erklæringen, selvom den var ensidigt indhentet, bl.a. fordi erklæringen ikke indeholdt nogen selvstændig stillingtagen til skyldsspørgsmålet. At erklæringen kan være af central betydning for bevisbedømmelsen, var ikke nok til at nægte dokumentation af denne, idet der bl.a. kunne stilles supplerende spørgsmål til bilinspektøren²⁶.

---

23 Cirk nr. 270 af 28/12 1967

24 TfK2007.75V

25 U2010.354V, sagen er omtalt nærmere i afsnit 2.2.3.1.

26 TfK2002.171V

For at kunne stille kvalificerede spørgsmål til bilinspektøren kan forsvareren anmode om sagkyndig bistand, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i afsnit 2.2.1.2.

2.1.3 Det Veterinære Sundhedsråd

I straffesager, der indeholder veterinærfaglige spørgsmål, har parterne mulighed for at stille spørgsmålene til Fødevarestyrelsen. Såfremt der er tale om et principielt spørgsmål, eller såfremt Fødevarestyrelsen ikke har den fornødne ekspertise, kan sagen forelægges for Det Veterinære Sundhedsråd, jf. bekendtgørelse nr. 120 fra 2005. Det Veterinære Sundhedsråd er øverste myndighed på sit område, og deres erklæringer bliver ofte tillagt betydeligt vægt under sagen. Udtalelsen fra rådet sendes til den begærende part, som derefter kan dokumentere denne i retten i medfør af RPL § 871, stk. 2, nr. 5. Såfremt den anden part vil modsætte sig dokumentation, kan dette indbringes for retten i medfør af RPL § 841, stk. 1.

Dette skete i U2000.627H, hvor forsvareren fik medhold i, at en erklæring afgivet af Det Veterinære Sundhedsråd ikke kunne dokumenteres under sagen. I sagen, som omhandlede overtrædelser af dyreværnsloven ved bl.a. sterilisering af fritter, havde politiet/anklagemyndigheden indhentet to udtalelser fra rådet. Højesterets flertal udtalte bl.a.:

”... Sådanne udtalelser fra rådet er omfattet af retsplejelovens § 877, stk. 2, nr. 5, og kan derfor benyttes som bevis. Dette gælder, selv om udtalelsen er ensidigt indhentet af politiet forud for tiltalerejsning, idet tiltalte har adgang til at stille supplerende spørgsmål til rådet eller indhente udtalelse fra andre sagkyndige.

I den foreliggende sag har rådet imidlertid - på grund af den måde sagen er forelagt og spørgsmålene er stillet - ikke alene udtalt sig om veterinære spørgsmål, men også om spørgsmål, som vil være genstand for rettens bevisvurdering. Rådet har herved givet udtryk for en stillingtagen til, om de tiltalte har overtrådt dyreværnsloven. Under henvisning hertil og til rådets særlige stilling stemmer vi for at stadfæste landsrettens kendelse.”

Som det ses af dommen, ligger Højesteret vægt på flere punkter i deres afgørelse.

For det første tillægger Højesteret det betydning, hvorledes sagen er forelagt rådet, og hvordan spørgsmålene er stillet. Politiet har i denne sag bedt rådet om at tage stilling til, om de tiltalte har overtrådt dyreværnslovgivningen. Det må anses som værende i strid med objektivitetsprincippet at stille denne type spørgsmål til Det Veterinære Sundhedsråd, som jo ikke skal foretage en bevisbedømmelse men blot udtale sig om veterinære spørgsmål. Det bemærkes i den sammenhæng, at erklæringen fra rådet er truffet på ufuldstændigt grundlag, da de tiltalte ikke har haft mulighed for at forsvare sig.

For det andet tillægger Højesteret det afgørende betydning, at Det Veterinære Sundhedsråd har en særlig stilling. Rådet er som nævnt øverste myndighed på sit område, og dette kan medvirke til, at en erklæring om skyldsspørgsmålet, som er udarbejdet af rådet, vil få domslignende karakter²⁷. Dette bevirker, at det er umuligt for forsvareren at føre andre sagkyndige, som ville have den samme gennemslagskraft²⁸. Det er betænkeligt at lade rådets erklæringer få sådan en afgørende betydning,

---

27 Brøbech, s. 241

28 Se også U2002.168V, hvor Landsretten udtalte, at en erklæring fra Det Veterinære Sundhedsråd ikke burde have været medinddraget i byretten, da der i erklæringen var en stillingtagen til bevisvurderingen og da rådet havde en særlig status.

da rådet ikke har kompetencen til at foretage de juridiske vurderinger.

Disse betænkeligheder findes også ved erklæringer fra andre myndigheder, som er de øverste på deres fagområde. Dette er fx tilfældet med Retslægerådet.

2.1.4 Lægefagligt personale og Retslægerådet

Det er Retslægerådet, som politiet/anklagemyndigheden retter henvendelse til, når der i sagen opstår lægefaglige spørgsmål. Dette kan fx være for at få en afklaring af, hvad dødsårsagen er, eller om der er årsagssammenhæng mellem en handling og den påførte legemsbeskadigelse. Retslægerådet består af speciallæger og psykologer. Erklæringer fra Retslægerådet er kun vejledende for retten²⁹, men da retten i det fleste tilfælde ikke er i besiddelse af den samme ekspertise som rådet, vil rådets erklæringer ofte blive lagt uprøvet til grund. Retslægerådet kan således i en del tilfælde reelt blive afgørelsesmyndighed. Det er derfor særdeles vigtigt, at erklæringerne bliver udarbejdet på en betryggende måde. Af denne grund kan det være en fordel, at spørgsmålene til Retslægerådet udarbejdes i fællesskab med forsvareren, når dette er muligt³⁰. At sagen er forelagt Retslægerådet udelukker desuden ikke, at andre eksperter kan indblandes i sagen. Se fx U1978.926H som var en straffesag vedrørende "kvaksalveri" ved brug af akupunktur. Ved en anden verserende sag på daværende tidspunkt havde Retslægerådet taget stilling til, om akupunktur var et operativt indgreb og/eller iværksættelse af fuldstændig eller lokalbedøvelse. Erklæringen fra Retslægerådet blev dokumenteret i byretten, og flertallet konkluderede, at akupunktur kunne sidestilles med et operativt indgreb. Den nærværende sag blev også forelagt Retslægerådet et par gange. Retslægerådet konkluderede også der, at akupunktur var et operativt indgreb. I landsretten afgav en læge, der anvendte akupunktur, og en professor forklaring som sagkyndige vidner, selvom der forelå erklæringer fra Retslægerådet. Det er dog sjældent nødvendigt at indkalde andre sagkyndige³¹.

Lægelige vurderinger kan bruges til flere forskellige ting under en straffesag. I en sag om gruppevoldtægt ønskede anklagemyndigheden at dokumentere erklæringer udarbejdet af forurettedes psykolog omkring forurettedes psykiske tilstand efter voldtægten. I byretten protesterede forsvareren imod dette, og anklagemyndigheden frafaldt dokumentationen. I landsretten valgte anklagemyndigheden at dokumentere erklæringerne, hvilket landsretten tillod i medfør af RPL § 877, stk. 3 (nu § 871, stk. 4). Da sagen blev indbragt for Højesteret, påstod forsvareren, at landsretten havde begået rettergangsfejl ved at tillade dokumentationen, og forsvareren mente desuden, at dokumentationen var i strid med EMRK art. 6. Det var forsvarerens opfattelse, at psykologen var inhabil, idet hun behandlede forurettede, og at forsvareren derfor reelt var afskåret fra at imødegå erklæringerne ved anden bevisførelse. Højesteret udtalte, at erklæringerne kunne anvendes som bevis i medfør af RPL § 877, stk. 2, nr. 5, idet der var tale om erklæringer afgivet af en autoriseret psykolog. Højesteret fandt ikke, at landsretten havde begået rettergangsfejl, men anklagemyndigheden burde udtrykkeligt have anført på bevisfortegnelsen, at de ønskede at dokumentere erklæringerne i landsretten. Højesteret bemærkede, at forsvareren havde mulighed for at indkalde psykologen som vidne eller indkalde andre sagkyndige. Højesteret bemærkede desuden, at dokumentationen ikke var stridende med EMRK art. 6³².

---

29 Betænkning nr. 1196/1990, s. 37

30 Se Jørgensen, Jur 1998, s. 364f, der anfører, at forsvareren i større sager ofte får mulighed for at stille spørgsmål til Retslægerådet. Det er Jørgensens opfattelse, at dette system fungerer upåklageligt.

31 Betænkning nr. 1196/1990, s. 39

32 U2005.753H

Udover lægelige vurderinger til brug for bevisbedømmelsen anvendes læger/psykologer også, når der skal foretages en vurdering af en tiltaltes strafegnethed. Såfremt det lægefaglige personale vurderer, at den tiltalte er uegnet til almindelig straf fx pga. sindssygdom, skal de foreslå, hvilken foranstaltning der må anses som egnet for den tiltalte. Denne vurdering kan forelægges Retslægerådet, som på baggrund af mentalundersøgelsen udarbejder en supplerende erklæring. De nærmere retningslinier for foretagelse af mentalundersøgelser og personundersøgelser fremgår bl.a. af Betænkning nr. 752 fra 1975 og Rigsadvokatens Meddelelse nr. 3 fra 2000 samt nr. 5 fra 2007. Jeg vil ikke i dette speciale gå nærmere i dybden med dette men blot bemærke, at sagkyndige også anvendes til at hjælpe retten med at vurdere, hvilke foranstaltninger der kan være aktuelle for den tiltalte, som ikke er egnet til almindelig straf.

2.1.5 Retningslinier for politiets/anklagemyndighedens kontakt til sagkyndige

Reglerne om person-/mentalundersøgelser viser, at anklagemyndighedens kontakt til de sagkyndige på nogle områder er ganske præcist reguleret. Dette er dog langt fra altid tilfældet, hvilket kan udledes af den praksis, jeg har refereret i de ovenstående underafsnit. Det er generelt op til anklagemyndigheden at vurdere, om der er behov for en sagkyndigs bistand, eller om anklagemyndigheden kan løfte bevisbyrden foruden. Der skal her tages hensyn til domsmænd og nævninge, der muligvis har mere brug for at få en sagkyndigs vurdering af sagen, end juristerne ved anklagemyndigheden har pga. deres erfaring med straffesager. Anklagemyndigheden har desuden også pligt til at indhente erklæringer fra sagkyndige, der støtter den tiltalte, såfremt dette er relevant i sagen. Dette følger direkte af objektivitetsprincippet, som bl.a. kommer til udtryk i RPL § 96, stk. 2, der lyder således;

”Stk. 2. De offentlige anklagere skal fremme enhver sag med den hurtighed, som sagens beskaffenhed tillader, og derved ikke blot påse, at straffskyldige drages til ansvar, men også at forfølgning af uskyldige ikke finder sted.”

Både anklagemyndigheden og politiet har som nævnt mulighed for at rette henvendelse til diverse sagkyndige for derved at afklare, om et strafbart forhold er begået, og hvem der eventuelt skal sigtets herfor. I praksis er der ikke tvivl om, at politiet kan rette henvendelse til sagkyndige under efterforskningen af en straffesag, det, der i den sammenhæng kan give problemer, er fortolkningen af hvorvidt forsvareren efter RPL § 745 d skal underrettes forinden, der tages kontakt til den sagkyndige³³.

I forhold til anklagemyndighedens henvendelser til de sagkyndige, kan det ud fra ovenstående retspraksis konkluderes, at anklagemyndigheden har vid mulighed for ensidigt at rette henvendelse til sagkyndige under efterforskningen af en straffesag. Anklagemyndigheden har også mulighed for at dokumentere ensidigt indhentede erklæringer og føre sagkyndige som vidner. Der er dog nogle generelle betingelser, som skal være opfyldt.

For det første må erklæringen ikke indeholde en stillingtagen til bevisvurderingen, da det er op til retten at foretage denne vurdering. Dette gør sig især gældende, når den sagkyndige har en særlig stilling, som det fx er tilfældet med Det Veterinære Sundhedsråd og Retslægerådet. Dette skyldes, at erklæringer fra de øverste myndigheder på området nemt kan få en domslignende karakter. Politiet/anklagemyndigheden bør derfor nøje overveje hvorledes spørgsmålene skal stilles, og generelt undgå at spørge om hvorvidt sigtede/tiltalte er skyldig i overtrædelse af bestemte love. Spørgsmålene skal udarbejdes i overensstemmelse med objektivitetsprincippet, og politiet/anklagemyndigheden

---

33 Se ovenfor afsnit 2.1 vedrørende U2005.3319Ø

skal også stille spørgsmål, der kan være til sigtedes fordel, såfremt dette er relevant. Det kan i den henseende være hensigtsmæssigt at rette henvendelse til forsvareren og anmode denne om at komme med supplerende spørgsmål.

For det andet må erklæringen ikke være udarbejdet af en sagkyndig, som er inhabil i forhold til sagen. Dette er fx tilfældet, når den sagkyndige er pårørende til tiltalte eller på anden måde har tilknytning til tiltalte. Et helt firma kan blive inhabilt, når der verserer eller har verseret en sag mellem firmaet og tiltalte. Dette gælder også, selvom der er tale om et stort firma, og selvom de personer, som fungerer som sagkyndige i straffesagen, intet har at gøre med de tidligere eller verserende sager jf. U2005.2660Ø³⁴.

For det tredje må erklæringen ikke være udarbejdet på baggrund af et væsentligt efterforskningskridt, hvor forsvareren burde have været underrettet efter RPL § 745 d, således at han har mulighed for at være til stede og stille forslag med hensyn til udførelsen af det pågældende efterforskningskridt. Såfremt politiet er i tvivl om, hvorvidt der er tale om et væsentligt efterforskningskridt, og hvis det ikke vil medføre unødigt forsinkelse af sagen, bør politiet underrette forsvareren om henvendelser til sagkyndige, når man ønsker at anvende den sagkyndiges erklæring under retssagen. Derved har forsvareren mulighed for at stille spørgsmål til den sagkyndige, og erklæringen vil dermed muligvis få en øget bevisværdi.

2.2 Forsvarerens kontakt til sagkyndige

Højesteret har i flere domme givet udtryk for, at forsvareren har mulighed for at rette henvendelse til sagkyndige. Dette var fx tilfældet i en straffesag, hvor anklagemyndigheden fik lov til at føre en ansat fra Arbejdstilsynet som vidne, og et notat fra Arbejdstilsynet blev tilladt dokumenteret. Højesteret udtalte i denne sag;

”Fremlæggelse og dokumentation af det omhandlede notat udarbejdet af tilsynsførende kemiker i Arbejdstilsynet Carsten Bonsing og afhøring af denne som sagkyndigt vidne vil ikke afskære Hoffmann Et Sønner A/S fra at indhente udtalelser fra andre sagkyndige og/eller at afhøre andre sagkyndige som vidner”³⁵

Højesteret har også i en sag, hvor anklagemyndigheden ikke fik lov til at dokumentere en erklæring fra Det Veterinære Sundhedsråd, lagt vægt på forsvarerens muligheder for at rette henvendelse til andre sagkyndige. Højesterets flertal udtalte i denne sag;

”... tiltalte har adgang til at stille supplerende spørgsmål til rådet eller indhente udtalelse fra andre sagkyndige.”³⁶

De to domme er kommenteret af Toftegaard Nielsen i ”Proceduren” hvor han bl.a. skriver;

”Det er et gennemgående tema i begge Højesterets afgørelser, at modstykket til at acceptere

---

34 I denne sag blev et revisionsfirma, der var part i civil sag mod sigtet anset som inhabil i straffesagen. Firmaet var inhabil selvom der var tale om et stort firma hvor den revisor, som var indblandet i straffesagen ikke var bekendt med den civile sag. En revisionsrapport udarbejdet af revisoren kunne efter landsrettens kendelse ikke indgå i straffesagen.

35 U1997.675H, sagen er nærmere omtalt ovenfor i afsnit 2.1.

36 U2000.627H, sagen er nærmere omtalt ovenfor i afsnit 2.1.3.

de ensidigt indhentede erklæringer er, at forsvareren har ret til at føre bevis imod de dokumenterede erklæringer ved afhøring enten af den konciperende eller ved anvendelse af andre sagkyndige. Det er ikke givet, at by og landsretterne fuldt ud har fanget dette budskab.”³⁷

Toftegaard Nielsen giver her udtryk for, at forsvareren skal have vid adgang til at anvende sagkyndige under sagen, enten ved afhøring af de allerede involverede sagkyndige eller ved indhentelse af en second opinion, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i afsnit 2.2.3. Generelt er de fleste teoretikere meget åbne over for forsvarerens mulighed for selv at rette henvendelse til sagkyndige uden forinden at underrette anklagemyndigheden. Hurwitz skriver om forsvarerens henvendelser til sagkyndige;

”Forsåvidt henvendelsen alene angår fremkaldelse af sagkyndige udtalelser, kan der næppe være forbundet betænkelighed hermed.”³⁸

Toftegaard Nielsen har et tilsvarende synspunkt i forbindelse med forsvarerens muligheder for at rette henvendelse til sagkyndige. Han skriver om forsvareren at;

”Han kan heller ikke være afskåret fra at drøfte forskellige sagkyndige erklæringer med andre, f.eks. må det stå ham frit for at drøfte en erklæring om mangler ved en bil med en mekaniker eller importøren af det pågældende bilmærke.”³⁹

At forsvareren/sigtede har mulighed for at fremskaffe beviser fx i form af sagkyndige erklæringer fremgår desuden indirekte af RPL § 1007, stk. 2, 2. pkt., hvor der står;

”Det samme gælder udgifter i anledning af beviser, som sigtede fremskaffer uden rettens foranstaltning; dog kan retten undtagelsesvis pålægge det offentlige at afholde sådanne udgifter helt eller delvis, når sigtede skønnes at have haft rimelig grund til at fremskaffe beviserne.”

RPL § 1007, stk. 2 kan ifølge advokat Michael Juul Eriksen fortolkes således, at forsvareren ikke skal have myndighedernes accept forinden indhentelse af bevismateriale til brug for sagen. Juul Eriksen giver udtryk for, at den eneste begrænsning ligger i, at forsvareren ikke må hindre eller modvirke efterforskningen⁴⁰. Eva Smith er enig i, at forsvareren ikke må modvirke sagens oplysning, idet dette direkte fremgår af RPL § 739 og RPL § 733, stk. 2⁴¹. Højesteretsdommer og tidligere advokat Thomas Rørdam skriver også, at problemet ikke er, om forsvareren har mulighed for at foretage efterforskning på egen hånd men hvilke grænser der er for, hvad forsvareren kan foretage på egen hånd. Han opstiller 3 kriterier, som forsvareren skal overholde. Forsvareren må for det første ikke foretage straffeprocessuelle tvangsindgreb, idet det som altovervejende hovedregel kun er politiet, som har adgang til dette efter reglerne i retsplejeloven. For det andet må forsvareren ikke ved sin efterforskning hindre eller modvirke sagens opklaring. Forsvareren skal for det tredje handle i overensstemmelse med god advokatskik⁴².

---

37 Backhausen, 2009, s. 903

38 Hurwitz, 1966, s. 162

39 Nielsen, 2008, s. 63

40 Eriksen, TfK2001.123, Se ligeledes Gammeltoft-Hansen, 1989, s. 48

41 Smith, 2007, s. 43

42 Rørdam, TfK2004.631. Eva Smith opstiller lignende kriterier for forsvarerens efterforskningsmuligheder, jf. Smith, 1998, s. 346-347.

Politiadvokat Michael Jørgensen kritiserer Rørdams artikel. Det er Michael Jørgensens opfattelse, at forsvarerne ikke har en selvstændig ret til at foretage efterforskning og til at rette henvendelse til sagkyndige uden om politiet. Han støtter denne påstand med, at der ikke er et klart hjemmelsgrundlag for forsvarerens ret og pligt til at efterforske. Han bemærker desuden, at politiet skal samtykke til udlevering af sagens materiale til en sagkyndig, og at forsvarerens sagkyndige ikke vil have samme adgang til gerningssteder mv.⁴³

Der er ganske få sager i praksis, hvor der er stillet spørgsmål om, hvorvidt forsvareren har handlet ukorrekt i forbindelse med henvendelser til sagkyndige. Et eksempel, hvor det alligevel er sket, er i Plejebosagen⁴⁴, der omhandlede en række drab på beboere fra plejehjemmet Plejebo. Under forberedelsen af sagen rettede forsvareren henvendelse til Statslægen, som politiet tidligere havde afhørt, for at få svar på nogle supplerende spørgsmål. Dette påtalte politiet overfor forsvareren, og sagen blev indbragt for retten. Landsretten udtalte i sagen, at der ikke var nogen bestemmelser i retsplejeloven, som udelukkede, at forsvareren selv kunne rette henvendelse til en offentlig myndighed, forudsat at forsvareren ikke modarbejdede sagens opklaring. Landsretten udtalte endvidere;

”I det foreliggende tilfælde, hvor Statslægen allerede havde afgivet erklæring i sagen, hvor forsvareren derefter ønskede en supplerende udtalelse, som ikke kunne modvirke sagens efterforskning, og hvor forsvareren samtidig orienterede politiet, der derved havde mulighed for at indbringe spørgsmålet for retten, findes der ikke grundlag for at anse forsvarerens henvendelse for utilbørlig, hvorfor påtalen ophæves.”⁴⁵

Det er ifølge Rørdam, der var forsvarsadvokaten i Plejebosagen, nærliggende at læse dommen således, at man ville have karakteriseret henvendelsen som utilbørlig, såfremt politiet ikke var blevet underrettet om den. Han mener dog ikke, at man af dommen kan udlede, at forsvareren altid skal gøre politiet bekendt med henvendelser til sagkyndige. Dette skal ifølge Rørdam kun ske, såfremt der er tale om en sagkyndig, som politiet allerede har entreret med⁴⁶. Michael Jørgensen er ikke enig i denne konklusion og bemærker, at et af forsvarerens spørgsmål ikke blev besvaret af Statslægen netop fordi ,anklagemyndigheden havde rejst en indsigelse mod dette, og byretten afgav kendelse om, at spørgsmålet ikke skulle besvares. Michael Jørgensen skriver på baggrund af Plejebosagen at;

”Retstilstanden må derfor opfattes således, at det er politiet, der tilrettelægger efterforskningen, og har kompetence til at styre forsvarerens muligheder for selv at efterforske”⁴⁷

Selvom det fremgår af RPL § 742, stk. 2, at politiet iværksætter efterforskning af egen drift, når der er begået et strafbart forhold, er dette ikke ensbetydende med, at politiet har monopol på at udføre al efterforskning⁴⁸. Eva Smith anfører, at det generelt er antaget i teorien, at der er et område, hvor forsvareren har ret til at foretage selvstændig efterforskning uden på forhånd eller efterfølgende pligtmæssigt at skulle informere politiet herom⁴⁹. Hun anfører, at det i mange tilfælde vil indebære

43 Jørgensen, Tfk2005.199. Se også advokat Jakob S. Arrevads kommentar til Jørgensens artikel i Tfk2005.533

44 U1999.556Ø

45 U1999.556Ø, landsrettens udtalelse, s. 559.

46 Rørdam, Tfk2004.631 og Jur 1998, s. 282f, Se også Smith, 1998, s. 351f, der kommer til samme konklusion.

47 Jørgensen, Jur 1998, s. 365

48 Se fx U2003.1036H, hvor en del af efterforskningen blev foretaget af et forskningselskab, sagen er kommenteret ovenfor i afsnit 2.1.

49 Smith, 1998, s. 346

en kompromittering af sigtede, at informere politiet om efterforsknings skridt, når forsvareren ikke på forhånd ved, om resultatet vil være til sigtedes fordel. Udover at det naturligvis vil kunne skade sigtedes sag bevismæssigt, vil det også kunne medføre øgede sagsomkostninger for sigtede, at flere eksperter involveres i sagen. Jeg vil komme nærmere ind på omkostningerne ved brug af sagkyndige i afsnit 3.

Det fremgår ikke direkte af retsplejeloven, at forsvareren har visse efterforskningsbeføjelser, men RPL § 1007, stk. 2 er som nævnt et udtryk for, at sigtede udenretligt kan fremskaffe beviser, og dermed må sigtede/forsvareren have visse efterforskningsmuligheder⁵⁰. Dette kan også udledes af bemærkningerne til RPL § 746, stk. 1, hvor det fremgår, at formålet med bestemmelsen var ”en væsentlig styrkelse af forsvarerens stilling under efterforskningen”⁵¹, således at der indføres principiel ligestilling mellem parterne. RPL § 746, stk. 1 giver forsvareren mulighed for at begære efterforsknings skridt foretaget af politiet, og såfremt politiet ikke efterkommer dette, kan spørgsmålet indbringes for retten. Denne bestemmelse skulle gerne i praksis overflødiggøre forsvarerens selvstændige efterforskning, men den forbyder det ikke⁵².

Gammeltoft Hansen skriver, at de nugældende bestemmelser om forsvarerens beføjelser bygger på det grundsynspunkt, at der under alle processens stadier bør tilstræbes principiel ligestilling mellem henholdsvis forsvareren og anklagemyndigheden/politiet⁵³. Dette skal dog ikke gennemføres fuldt ud, idet parterne pr. definition er meget forskellige i straffesager. Dette følger allerede af det faktum, at en straffesag bliver ført af anklagemyndigheden mod tiltalte, der udover at være part i sagen også er ”sagens genstand”. Politiet har gerne foretaget en stor del af efterforskningen, inden der bliver rejst sigtelse, og sigtede har derfor naturligvis ikke de samme efterforskningsmuligheder som politiet i dette tidlige stadie af efterforskningen. Der er desuden stor forskel på parterne i straffesager. Den væsentlige forskel er, at politiet og anklagemyndigheden er en stor myndighed, som skal forholde sig objektive, imens forsvareren/sigtede må være subjektive. Uligheden i parternes ressourcer har desuden medført, at der er indført et princip om favor defensionis, der klart er udtrykt i forskellige bestemmelser i retsplejeloven, og som går ud på, at der er afvigelser til gunst for forsvareren i forhold til det almindelige princip om parternes ligestilling⁵⁴. Forsvareren er fx ikke forpligtet til at udlevere det materiale, han fremskaffer under en efterforskning til politiet, mens politiet i vid udstrækning er forpligtet til at udlevere materiale til forsvareren, jf. RPL § 729 a-d. Alt dette medfører, at der ikke kan være tale om ligestilling på alle punkter i efterforskningen, men om det er ensbetydende med, at anklagemyndigheden har kompetencen til at styre forsvarerens efterforskningsmuligheder, som anført ovenfor af Michael Jørgensen, mener jeg ikke, at man kan udlede af hverken af retsplejeloven eller praksis.

Det må derimod kunne udledes af Plejebosagen, at forsvareren har visse muligheder for selv at rette henvendelse til de sagkyndige i sagen, uden at dette er styret af politiet. Smith skriver om Plejebosagen, at;

”Den pligt til underretning af politiet, som afgørelsen etablerer, er grundet på, at politiet allerede havde indhentet udtalelser fra embedslægen og derfor havde krav på at blive gjort bekendt med spørgsmål, der stilles til den sagkyndige, som politiet havde engageret. Politiet

---

50 Hurwitz, 1966, s. 161 og Eriksen, Tfk2001.123

51 Ft 1977/1978, tillæg A, spalte 2363

52 Gammeltoft-Hansen, Jur 1983, s. 57, note 13.

53 Gammeltoft-Hansen, 1989, s. 43

54 Se dertil Koktvedgaard, 1989, s. 25f

skal have mulighed for med det samme at kunne stille eventuelle kontrapørgsmål. Det følger heraf, at det ikke er forbudt mod kollusion, der pålægger pligten for forsvareren til at underrette politiet, men snarere reglerne for god advokatskik, der pålægger advokaten en pligt til at orientere modparten, når der rettes henvendelse til modpartens vidner eller til sagens sagkyndige vidner”⁵⁵.

I Plejebosagen mente landsretten ikke, at forsvarerens henvendelse til Statslægen var utilbørlig, men hvad der nærmere ligger i begrebet ”utilbørlig” kan være svært at afgrænse. Højesteret, som stadfæstede landsrettens dom, har i Bonde Nielsen-sagen⁵⁶ fundet, at en forsvarers henvendelse til en revisor for at forberede ham på afhøringen i retten var utilbørlig. Højesteret udtalte;

”Idet det tiltrædes, at forsvarerens henvendelse til vidnet under de foreliggende omstændigheder har været utilbørlig, vil den påkærede kendelse være at stadfæste.”⁵⁷

Det kan heraf udledes, at forsvarerens henvendelse til sagkyndige kan være tilbørlig, men *under de foreliggende omstændigheder* anså Højesteret det for utilbørlig⁵⁸. Mødet mellem revisoren og forsvareren blev ikke afholdt men skulle ifølge forsvareren blot give revisoren mulighed for at forberede sig til den indenretlige afhøring, idet der var tale om en regnskabsmæssigt kompliceret sag omhandlende mandatsvig. Højesterets afgørelse kan fortolkes således, at blot en abstrakt kollisionsrisiko efter omstændighederne bør afskære en forsvarer fra ensidigt at rette henvendelse til sagkyndige, der er indkaldt som vidne. Det bemærkes, at Højesteret ikke skulle tage stilling til, hvorvidt der var foretaget en sådan kollision fra forsvarerens side, der kunne medføre ombesikkelse, blot om henvendelsen var ”utilbørlig”. Gammeltoft-Hansen kritiserer denne afgørelse, idet han mener, at den har skabt en *uheldig uklarhed* over hvor grænserne for forsvarerens beføjelser går⁵⁹. Rørdam mener dog ikke, at Gammeltoft-Hansens kritik nødvendigvis er berettiget, idet han mener, at Højesterets kendelse er korrekt, og at den modsvares af, at anklagemyndigheden heller ikke må rette henvendelse til vidner for at forberede dem på retsmødet. Han lægger bl.a. vægt på, at forsvareren kunne have formuleret temaet for hans afhøring skriftligt og med kopi til politiet have sendt dette til revisoren. Det er også ifølge Rørdam afgørende, at der kan ske en psykologisk påvirkning af revisoren ved, at forsvareren gennemgår spørgsmål med ham forinden retsmødet. Det bemærkes endvidere, at hvis sagen er så kompliceret, at en vis forberedelse af den sagkyndige er nødvendigt, kan dette ske i fællesskab med anklagemyndigheden for derved at fjerne betænkelighederne, og at det ikke generelt er en afskæring af forsvarerens mulighed for kontakt til den sagkyndige⁶⁰. Advokat Andreas Fischer kritiserer Højesterets afgørelse i Bonde Nielsen-sagen, idet han mener, at forsvareren bør have mulighed for at rette henvendelse til revisoren for at få svar på eventuelle spørgsmål forinden retsmødet. Dette begrundes han blandt andet med, at retten generelt ikke har stor tålmodighed til at høre på forsvarerens muligvis irrelevante spørgsmål i retten. Det er ifølge advokaten uheldigt, at sagen automatisk får den drejning, som anklagemyndigheden har valgt, ved at forsvareren ikke har haft samme mulighed for at stille spørgsmål til den sagkyndige forinden retsmødet⁶¹.

Gammeltoft-Hansen skriver desuden på baggrund af Bonde Nielsen-sagen, at retten ikke skal ud-

---

55 Se Smith, 2008, s. 351f

56 U1982.800/1H

57 Ibid

58 Se Eriksen, Tfk2001.123

59 Gammeltoft-Hansen, 1989, s. 49

60 Rørdam, Tfk2004.631

61 Fischer, Jur 1983, s. 242

stede misbilligelser, hvis hjemmelsmæssige grundlag er højest tvivlsomt, men retten skal alene tage stilling til, hvorvidt der er grundlag for at tilbagekalde forsvarerens beskikkelse⁶². Højesteretsdommer Spelt har i sin kommentar til Gammeltoft-Hansens artikel undret sig over denne kommentar, idet han mener, at dommeren netop skal have mulighed for at foretage det mindre i det mere. Det er trods alt ifølge Spelt mindre byrdefuldt for forsvareren at få en misbilligelse frem for at få frakendt beskikkelsen⁶³. Dette synspunkt deler Gammeltoft-Hansen ikke, idet han i sine kommentarer til bl.a. Spelt anfører, at misbilligelse kan være særdeles byrdefuldt for forsvareren, og at forsvareren ikke ved den type afgørelse har mulighed for at klage til den særlige klageret, som der ville være adgang til, såfremt beskikkelsen blev frataget. Han mener, at såfremt der er behov for at kunne give forsvarerne advarsler og misbilligelser, så burde dette være lovhjemlet med klageadgang til den særlige klageret⁶⁴. Fischer mener heller ikke, at retten burde have adgang til at fremkomme med misbilligende irettesættelser⁶⁵.

Det må kunne udledes af praksis, at forsvareren skal være forsigtig med at rette henvendelse til sagkyndige, som politiet allerede har afhørt. For at være på den sikre side bør forsvareren kontakte politiet og/eller anklagemyndigheden og lade eventuelle spørgsmål gå igennem dem. Derved har politiet/anklagemyndigheden mulighed for at stille supplerende spørgsmål eller evt. indbringe forsvarerens spørgsmål for retten, såfremt de finder, at spørgsmålene ikke bør stilles.

Hvorvidt forsvareren må kontakte sagkyndige, som politiet ikke allerede har haft kontakt med i forbindelse med sagen, er et andet spørgsmål, som jeg vil se nærmere på i de følgende afsnit. Først vil jeg under afsnit 2.2.1 med underpunkter se på forsvarerens muligheder for at få sagkyndig bistand. For at begrænse omfanget af dette speciale har jeg særligt fokuseret på bistand fra revisorer, bilsagkyndige og læger. Ud fra dette har jeg i afsnit 2.2.1.4 søgt at udlede nogle generelle retningslinjer for, hvornår omkostningerne til sagkyndig bistand dækkes som en sagsomkostning. I afsnit 2.2.2 har jeg kort beskrevet mulighederne for at få syn og skøn i straffesager, idet dette kan være et alternativ til sagkyndig bistand og/eller second opinion. Afsnit 2.2.3 omhandler second opinion, hvor jeg først har beskrevet retspraksis og herudfra søgt at udlede nogle generelle retningslinjer for, hvornår forsvareren får medhold i, at der skal involveres flere sagkyndige i sagen. Herunder har jeg beskrevet problemstillingerne i forhold til second opinion samt foretaget en bedømmelse af bevisværdien af en erklæring, der er ensidigt indhentet af forsvareren.

2.2.1 Sagkyndig bistand

Ifølge Juul Eriksen er det almindeligt anerkendt, at forsvareren også under efterforskningen af en straffesag til en vis grad kan rette henvendelse til sagkyndige for at få bistand⁶⁶.

Sigtede har mulighed for selv at rette henvendelse til sagkyndige, som denne ønsker at få bistand af under sagen. For at sikre at den sagkyndige ikke vil modvirke sagens oplysninger, kan der dog stilles krav om, at den sagkyndige opfylder visse habilitetsbetingelser før, at denne kan få lov til at se sagens akter. Hurwitz skriver, at det kan kræves, at den sagkyndige opfylder de samme betingelser, som gælder for syns- og skønsmand⁶⁷. Disse habilitetskrav fremgår af RPL § 197, hvoraf det bl.a.

---

62 Gammeltoft-Hansen, Jur 1983, s. 53

63 Spelt, Jur 1983, s. 162

64 Gammeltoft-Hansen, Jur 1983, s. 235

65 Fischer, Jur 1983, s. 242

66 Eriksen, TfK2001.123

67 Hurwitz, 1966, s. 492

kan ses, at kun uberygtede personer kan være syns- eller skøns mænd, og de må ikke stå i et sådan forhold til sagen, at de ville være inhabile som dommere i medfør af RPL § 60, stk. 1, nr. 1 og 2, hvilket fx er tilfældet, når de selv er part i sagen, forurettede i sagen eller i nær familie med sigtede. I forhold til de øvrigt nævnte personer i RPL § 60 må sigtede/forsvareren kun rette henvendelse til dem, såfremt der ikke findes andre sagkyndige, som er lige så kvalificerede. Dette gælder fx sagkyndige, som tidligere har afgivet forklaring under hovedforhandlingen af en sag, der er hjemvist.

Der kan være flere grunde til, at forsvareren ønsker sagkyndig bistand. For det første kan det skyldes, at sagen er så kompliceret, at det er svært for en jurist at forstå uden hjælp. Dette er fx tilfældet i flere regnskabstunge sager, hvor forsvareren har behov for revisionsbistand. Det kan også være tilfældet i sager, hvor det afgørende bevis er en sagkyndig erklæring, som indeholder diverse fagtermer, der kan være svære for en jurist at forstå.

Det kan for det andet være, at forsvareren reelt ønsker en second opinion og vælger først at få en sagkyndig til at se på de erklæringer, der allerede forelægges i sagen for at kunne vurdere, om der er nogle usikkerheder forbundet med disse, forinden forsvareren vælger at få udarbejdet nye erklæringer til brug for sagen. Det kan være en fordel for forsvareren at få en vurdering af, om en evt. second opinion vil falde ud til hans klients fordel, forinden han gør anklagemyndigheden opmærksom på, at der er sagkyndige, som er kommet til en anden mere belastende konklusion end dem, der følger af de erklæringer, politiet/anklagemyndigheden har indhentet. Det kan desuden være nemmere for forsvareren at få medhold i, at udgifterne til indhentelse af second opinion skal dækkes som sagsomkostning, når han forinden har fået sagkyndig bistand, der sår tvivl om rigtigheden af den oprindelige sagkyndige vurdering af sagen.

For det tredje kan forsvareren have behov for sagkyndig bistand til at formulere spørgsmål til de sagkyndige, som allerede er involveret i sagen. Dette kan fx være tilfældet, når politiet/anklagemyndigheden ønsker at forelægge sagen for nogle organer, hvis erklæringer gerne bliver tillagt stor vægt under sagen. Her er det af stor betydning for forsvareren, at de aspekter af sagen, som taler til hans klients fordel, kommer frem, og det kan i den forbindelse være nødvendigt med sagkyndig bistand. Det kan fx være hensigtsmæssigt med lægefaglig bistand til at formulere spørgsmål til Retslægerådet.

Hvis forsvareren ønsker at få sagkyndig bistand i en sag, er der flere fremgangsmåder, han kan benytte sig af. Såfremt forsvareren ønsker at få dækket sine omkostninger som en sagsomkostning efter RPL § 1007, stk. 2, vil det være en fordel, hvis han forinden, udgifterne er afholdt, anmoder retten om tilladelse til at få en ekspert stillet til rådighed. Rørדם antager i sin artikel, at sådan en tilladelse også indebærer en tilladelse til at stille sagens akter til disposition for eksperten⁶⁸. Det fremgår dog af Vestre Landsrets kendelse af 1. juni 2010, hvor forsvareren fik medhold i, at han kan få godtgjort udgifterne til sagkyndig bistand, at;

”Når det er nærmere afklaret, hvem der skal benyttes som sagkyndig, tilkommer det i første række politiet at tage stilling til spørgsmålet om forsvarerens overlevering af relevant materiale til den pågældende, jf. retsplejelovens § 729 a, stk. 3. Et eventuelt afslag vil kunne indbringes for byretten i medfør af retsplejelovens § 746”⁶⁹.

Det må deraf kunne udledes, at forsvareren skal anmode politiet om tilladelse til at udlevere sagens

---

68 Rørדם, Tfk2004.631

69 U2010.2589V

akter til den sagkyndige, jf. RPL § 729 a, stk. 3, medmindre retten konkret giver tilladelse til udleveringen. I praksis vil rettens kendelse dog nok stiltiende indebære en tilladelse til udlevering, da kendelsen ellers ville være illusorisk.

Forsvareren behøver ikke at anmode retten om tilladelse forud for eventuelle henvendelser til sagkyndige. Det kan dog være en fordel, da han ellers ikke kan være sikker på at få udgifterne dertil godtgjort som sagsomkostning. Der vil desuden også lettere opstå tvivl om ekspertens integritet, når forsvareren selv har rettet henvendelse til ham uden forinden at underrette anklagemyndigheden eller retten⁷⁰.

Som nævnt er det ikke i alle typer af sager, hvor forsvareren kan få dækket sine omkostninger til sagkyndig bistand. Dette afhænger bl.a. af, hvilke former for sagkyndige der er tale om. Jeg har derfor delt dette afsnit op i forskellige typer af sagkundskab.

2.2.1.1 Revisionsbistand

I større økonomiske sager fremgår det direkte af betænkning nr. 1066 fra 1986 s. 281, at det er almindelig praksis, at forsvareren får et beløb til revisionsmæssig bistand. Dette var også tilfældet før betænkningen, se fx U1980.77H, hvor forsvareren havde fået revisionsbistand på op til 130.000 kr.

Reglerne om godtgørelse af udgifter til revisionsbistand finder også anvendelse ved administrative skatte- og afgiftsstraffesager, hvor der er beskikket en forsvarer, jf. Vestre Landsrets kendelse i TfS1990.501. Landsretten udtalte i denne sag;

”Det er fast antaget i praksis, at en beskikket forsvarer, eventuelt efter rettens forudgående godkendelse, kan indhente den sagkyndige bistand, der er nødvendig for en forsvarlig udførelse af hans hverv, således at han får udgifterne i forbindelse hermed godtgjort som udlæg.”⁷¹

Af nyere praksis vedrørende revisionsbistand har vi fx U2003.292H, hvor forsvareren også fik dækket udgifterne til revisionsbistand som en sagsomkostning. Ovenstående praksis og betænkningen fra 1986 er ikke ensbetydende med, at der ikke også i økonomiske sager kan opstå problemer med, hvorvidt forsvareren skal have dækket udgifterne til sagkyndig bistand. Det kan fx være et problem at vurdere, hvornår der er tale om en *større* økonomisk sag. Det hyppigste problem er nok nærmere at afgrænse, hvor stort et beløb forsvareren skal have godtgjort. Nogle økonomiske sager kan være så komplicerede bl.a. pga. uorden i regnskaberne, at udgifterne til revisionsbistand kan andrage betydelig højere beløb end dem, der muligvis er rejst tiltale for at have snydt med. Da det muligvis er tiltalte, som ender med at skulle erstatte det offentlige udgiften, bør forsvareren søge at begrænse omfanget evt. ved at stille afklarende spørgsmål til SKAT eller til den revisor, som anklagemyndigheden har indkaldt.

2.2.1.2 Bistand fra bilsagkyndige

Som nævnt i afsnit 2.1.2 har Rigspolitiet sine egne bilsagkyndige, men der er også flere private firmaer, som politiet til tider har benyttet sig af ved straffesager, som involverer færdselsuheld. De

---

70 Rørdam, TfK2004.631

71 TfS1990.501

bilsagkyndige udarbejder gerne en erklæring, der på baggrund af en masse beregninger, konkluderer hvorledes uheldet er sket. Disse beregninger kan være svære for en jurist at gennemskue, og det kan derfor være nødvendigt med sagkyndig bistand til forsvareren. I en sag om uagtsomt manddrab i en trafikulykke fik forsvareren af Vestre Landsret medhold i, at han skulle have dækket udgifterne til sagkyndig bistand. Landsretten udtalte;

”På baggrund af det ovenfor anførte om sagens karakter og den bevismæssige betydning af bilinspektørens erklæring samt under hensyn til indholdet af erklæringen finder landsretten ikke grundlag for at afskære forsvareren fra at få godtgjort udgifterne til en sådan sagkyndig bistand. Efter at have modtaget den sagkyndige bistand må forsvareren vurdere, om spørgsmålet om bilens hastighed er tilstrækkelig belyst, og i modsat fald fremsætte anmodning om yderligere sagkyndig bevisførelse.”⁷²

Det bemærkes, at retten derved ikke har taget stilling til, hvorvidt forsvareren skal have mulighed for at få en second opinion. Forsvareren i denne sag har ikke senere anmodet om yderligere bevisførelse. Dette ses bl.a. af Retten i Århus' dom af 13. september 2010, hvor Rigspolitiets bilinspektør var indkaldt som vidne. Bilinspektørens erklæringer blev dokumenteret, og hans demo-video blev afspillet. Der var derimod ikke nogle sagkyndige indkaldt af forsvareren. Man må deraf kunne udlede, at den bistand, som forsvareren modtog, ikke har givet ham anledning til at anmode om en second opinion⁷³. Jeg vil komme nærmere ind på denne sag i afsnit 2.2.3 om second opinion.

2.2.1.3 Lægefaglig bistand

I mange straffesager bruges erklæringer udarbejdet af lægefagligt personale som bevis under sagen. Dette kan fx i en drabssag være en obduktionsrapport udarbejdet af en retsmediciner, eller det kan være en erklæring fra Retslægerådet vedrørende dødsårsagen. Som nævnt i afsnit 2.1.4 har Retslægerådet en særlig stilling, og deres erklæringer bliver ofte tillagt en betydelig vægt under straffesagen. Det er derfor særligt vigtigt for forsvareren, at han bliver involveret i kontakten med Retslægerådet og får mulighed for at stille spørgsmål til dem. For at kunne stille kvalificerede spørgsmål kan det være nødvendigt for forsvareren, at han får lægesagkyndig bistand.

I TfK2008.644V påstod forsvareren, at han havde behov for bistand for at kunne varetage sin klients interesser på betryggende måde. Sagen vedrørte vold med døden til følge, og der var indhentet erklæringer fra Retsmedicinsk Institut om dødsårsagen. Anklagemyndigheden mente ikke, at der var grundlag for en second opinion og opfordrede i stedet forsvareren til at stille spørgsmål til Retslægerådet. Forsvareren kom med supplerende spørgsmål uden forinden at få sagkyndig bistand, idet han ikke ville forsinke sagen unødigt. Landsretten afviste forsvarerens anmodning om sagkyndig bistand. Retten lagde vægt på, at forsvareren allerede havde stillet supplerende spørgsmål til Retslægerådet, og at forsvareren måtte afvente svar på disse, før han vurderede, om det var nødvendigt med yderligere oplysninger. Byretten kom til samme resultat, men de lagde også vægt på, at straffesagen efter deres opfattelse ikke rummede sådan lægefaglig kompleksitet, at det var påkrævet at søge særlig lægesagkyndig bistand. Denne sag viser, at der skal være en konkret grund til at anmode om lægefaglig bistand, og at sagen skal indeholde en vis lægefaglig kompleksitet, før sagkyndig

---

72 U2010.2589V

73 Sagen er anket af forsvareren, men der er i skrivende stund ikke faldet dom i landsretten.

bistand på det offentlige regning kan blive relevant. Det må ligeledes være af betydning, om de lægefaglige problemstillinger kan få indflydelse på vurderingen af skyldsspørgsmålet.

I sager vedrørende alvorlig personfarlig kriminalitet er det muligvis nemmere for forsvareren at komme igennem med, at han skal have udgifterne dækket til lægefaglig bistand, da retten i disse sager muligvis er mere opmærksomme på, at forsvareren skal kunne forsvare sin klient på betryggende vis. I U1985.312/2H fik forsvareren medhold i, at han i en sag om manddrab skulle have stillet en retsmediciner til rådighed.

I en sag om brandstiftelse, hvor tiltaltes DNA blev fundet på gerningsstedet, fik forsvareren medhold i, at han skulle have sagkyndig bistand til at vurdere, hvorvidt den retsgenetiske erklæring kunne og burde anfægtes. Landsretten udtalte;

”Da dna-sammenligningen efter det oplyste er det eneste bevismiddel i sagen, vil vurderingen af analysens bevisværdi få afgørende betydning for sagens udfald. Under hensyn hertil og til at forsvareren ikke kan forventes at have en sådan teknisk indsigt, at han uden sagkyndig bistand vil kunne vurdere, om den retsgenetiske erklæring kan og bør anfægtes, finder landsretten, at begæringen om sagkyndig bistand til forsvareren bør imødekommes.”⁷⁴

Det må af denne praksis kunne udledes, at forsvareren har mulighed for at få lægefaglig bistand, såfremt der er tale om komplicerede lægefaglige problemstillinger, som forsvareren ikke kan forventes selv at have fornøden kendskab til, eller som han ikke kan få afklaret ved at stille supplerende spørgsmål til anklagemyndighedens ekspert. Det må desuden være en betingelse, at den sagkyndige bistand er nødvendig i forbindelse med vurderinger af betydning for tiltaltes skyld. Såfremt dna beviset i den ovenstående sag blot var et blandt mange beviser mod tiltalte, må det forventes, at landsretten ville være mere tilbageholdende med at give forsvareren sagkyndig bistand.

2.2.1.4 Generelle retningslinier for hvornår der ydes sagkyndig bistand

Som nævnt ovenfor er det fast praksis, at forsvareren kan få dækket sine udgifter til revisionsbistand i større økonomiske sager. Retten kan dog sætte beløbsbegrænsninger på, således at sagsomkostningerne ikke bliver overvældende store. Det bemærkes i den forbindelse, at sigtede som hovedregel skal erstatte det offentlige de nødvendige udgifter, som er medgået til sagens behandling, når han findes skyldig, jf. RPL § 1008, stk. 1. Der er vise undtagelser til dette udgangspunkt, som jeg vil komme nærmere ind på i afsnit 3. Forsvareren bør derfor begrænse omkostningerne af hensyn til sin klient.

I forhold til bistand fra andre sagkyndige kan det af praksis udledes, at det generelt er en betingelse, at der foreligger komplicerede problemstillinger, som der kræves særlig viden for at kunne forstå, forinden udgifterne dækkes som sagsomkostninger. Det kan fx være, at der foreligger en erklæring fra en sagkyndig, som giver anledning til tvivl om hvorvidt, der ud fra faktum kan drages andre konklusioner, end dem den sagkyndige er kommet frem til. Hvis forsvareren kan få fornøden afklaring ved blot at stille supplerende spørgsmål til den sagkyndige, som er involveret i sagen, gives der som udgangspunkt ikke sagkyndig bistand. Retten tillægger det desuden vægt, hvilken betydning de sagkyndige vurderinger har for sagen. Såfremt en erklæring reelt set er det afgørende bevis mod tiltalte, er retten mere tilbøjelig til at dække forsvarerens udgifter til sagkyndig bistand som en sag-

---

74 TfK2008.776V

somkostning.

Forsvareren/sigtede har vid mulighed for selv at rette henvendelse til sagkyndige for at få bistand, så længe de selv afholder udgifterne hertil. Det bemærkes dog i den forbindelse, at de skal anmode politiet om tilladelse, forinden sagens akter udleveres til den sagkyndige jf. RPL § 729 a, stk. 3.

2.2.2 Syn og Skøn

Som et alternativ til sagkyndig bistand med henblik på at få en second opinion, kan forsvareren begære syn og skøn. I straffesager er det typisk forsvareren, der anmoder om syn og skøn, hvilket er grundlaget for, at jeg har medtaget dette afsnit under afsnittet ”forsvarerens kontakt til sagkyndige”. Som nævnt finder retsplejelovens regler for syn og skøn også anvendelse i straffesager jf. RPL § 196, stk. 1. Det er dog sjældent, at disse regler anvendes, da de sagkyndige erklæringer i straffesager typisk er ensidigt indhentet af anklagemyndigheden. Dette modsvarer af, at forsvareren til en vis grad har mulighed for selv at indhente erklæringer, hvilket jeg vil komme ind på i det følgende afsnit om second opinion. Frem for at retten skal tage stilling til to eller flere sagkyndige erklæringer om det samme emne, kan det være mere hensigtsmæssigt at afholde syn og skøn. Herved har begge parter indflydelse på, hvem der vælges som sagkyndig og på bevisetemaet. Retten er dog ikke bundet af parternes henstillinger til valget af sagkyndige jf. RPL § 200, stk. 1. Det er en fordel for forsvareren at få et syn og skøn frem for ensidigt at indhente en sagkyndig erklæring, da omkostningerne herved vil blive endeligt afholdt af rettens vidnegodtgørelseskasse jf. RPL § 211. Den tiltalte risikerer derfor heller ikke at skulle bære omkostningen som en sagsomkostning, såfremt han dømmes.

Domstolene har da også i praksis i nogle sager imødekommet forsvarerens begæring om syn og skøn. Dette var fx tilfældet i en færdselsstraffesag, hvor en person angiveligt skulle have påkørt en anden bil og derefter var flygtet fra stedet. Politiet havde kort tid efter sammenstødet besigtiget tiltaltes bil og konstateret, at der var en ridse i lakken på bilens ene side og bagende. Da tiltalte var til afhøring på politigården et stykke tid efter ulykken, konstaterede politiet, at skaden var repareret. Tiltalte bestred, at der var foretaget nogen reparation, og forsvareren fremsatte derfor begæring om, at der iværksættes syn og skøn hos Teknologisk Institut til konstatering af, hvorvidt der var foretaget reparation af bilen. Dette protesterede anklagemyndigheden imod, men både byretten og landsretten kom frem til, at der skulle afholdes syn og skøn. Landsretten udtalte;

”Efter de oplysninger, der foreligger for landsretten, må det antages, at afholdelse af syn og skøn kan være af betydning for tiltaltes forsvar. Herefter, og da bevisførelsen ikke kan anses for uhensigtsmæssig eller så bekostelig, at den står i misforhold til alvoren af den rejste tiltale og den mulige sanktion, tiltrædes det, at den fremsatte begæring om foretagelse af syn og skøn er taget til følge.”⁷⁵

Det kan udledes af landsrettens dom, at flere betingelser skal være opfyldt, før retten vil imødekomme en begæring om syn og skøn. For det første skal syn og skøn være af betydning for tiltaltes forsvar. For det andet må omkostningerne forbundet med afholdelsen ikke stå i misforhold til sagens karakter.

---

75 U2000.693V

Det er desuden en betingelse, at retten ikke er i besiddelse af den fornødne sagkundskab til at træffe afgørelse. Dette kan udledes af U1974.627Ø, som er en straffesag vedrørende salg af en andelslejlighed til overpris. Her anmodede forsvareren om, at der afholdes syn og skøn for at fastslå den rigtige pris for lejligheden og værdien af de forbedringer, der er foretaget. Byretten gav anklagemyndigheden medhold i, at der i sagen forelå tilstrækkelig grundlag for, at retten selv kunne foretage en vurdering af selve andelsværdien, hvilket støttes på at retten tidligere havde afgjort denne type sager uden afholdelse af syn og skøn. Byretten tillod dog syn og skøn med hensyn til forbedringerne på andelslejligheden og det medfølgende løvsøre. Landsretten stadfæstede afgørelsen.

I en sag om muligt forsikringsbedrageri fik forsvareren ikke medhold i, at der skulle afholdes syn og skøn. Hovedspørgsmålet i sagen var, om de skader som var på en personbil, var opstået ved påkørsel af en varevogn. Politiet havde under efterforskningen rettet henvendelse til Statens Bilinspektion, som var særlig sagkyndige inden for dette område. Landsretten lagde vægt på, at der forelå en erklæring fra Statens Bilinspektion, som vedrørte en enkel og overskuelig problemstilling, og at forsvareren havde mulighed for at stille supplerende spørgsmål til bilinspektøren. Forsvareren havde forinden, han anmodede om syn og skøn, bedt om tilladelse til at forevise bilinspektørens billeder til FDM med henblik på at få en second opinion, hvilket han heller ikke fik mulighed for⁷⁶.

Jeg vil i det følgende afsnit komme nærmere ind på, hvilke retningslinier der gælder for forsvarerens muligheder for at få en second opinion.

2.2.3 Second opinion

Når forsvareren anmoder om second opinion, ønsker han sagen forelagt for en anden sagkyndig end den, der allerede er involveret i sagen. Dette kan skyldes, at den erklæring, som anklagemyndigheden vil dokumentere, går tiltalte imod, og forsvareren er af den opfattelse, at en anden sagkyndig vil nå til et andet resultat.

Forsvareren og anklagemyndigheden er i princippet ligestillet i forhold til muligheden for at få ført vidner for retten, hvilket er i overensstemmelse med EMRK art. 6, stk. 1 og stk. 3, litra d. Dette gælder også i forhold til sagkyndige⁷⁷. Forsvareren skal blot inden en bestemt angiven frist gøre retten og anklagemyndigheden opmærksom på, hvilke bevismidler han agter at føre jf. RPL § 839. Det er så op til anklagemyndigheden at sørge for, at såvel forsvarets som anklagemyndighedens sagkyndige bliver indkaldt jf. RPL § 844, stk. 4.

Retsformanden kan dog afskære bevisførelsen i medfør af RPL § 150, hvis han finder, at beviset er uden betydning for sagen, og at det unødigt vil trække sagen i langdrag. Det ses sjældent i straffesager, at retsformanden benytter sig af denne ret⁷⁸. Domstolene er gerne tilbageholdende med at afskære forsvareren fra dennes bevisførelse, idet de frygter, at forsvareren under anke vil begære sagen hjemvist på det grundlag, at han ikke har haft tilstrækkelig mulighed for at forsvare tiltalte, idet han ikke måtte føre ”relevante” sagkyndige som vidner.

---

76 TfK2006.221V

77 Se nærmere afsnit 4 vedrørende hvorvidt eksperter er omfattet af EMRK art. 6, stk. 3, litra d.

78 jf. Smith, Straffeprocessen, s. 608

Anklagemyndigheden har endvidere mulighed for at modsætte sig bevisførelsen ved at indbringe det for retten i medfør af RPL § 841, stk. 1. Der kan være flere grunde til, at anklagemyndigheden vælger at modsætte sig bevisførelsen. For det første sker det, når det er anklagemyndighedens opfattelse, at der ikke er hjemmel til den ønskede bevisførelse. Dette var fx tilfældet i en sædelighedssag, hvor forsvareren anmodede om, at der blev foretaget en psykologisk undersøgelse af et hovedvidne. Landsretten tog ikke forsvarerens begæring til følge, idet de fandt, at der ikke var hjemmel til at foretage sådan en undersøgelse⁷⁹.

For det andet modsætter anklagemyndigheden sig gerne en bevisførelse, som foregriber den bevisvurdering, som det er op til retten at foretage. I U1969.346H havde forsvareren i en sag om sædelighedsforbrydelser begået mod børn anmodet anklagemyndigheden om at foranledige, at der indkaldes en sagkyndig til at foretage en vurdering af børns troværdighed. Statsadvokaten protestede mod dette, og vidneførelsen blev ikke foretaget. Under anke til Højesteret påstod forsvareren sagen hjemvist under henvisning til, at spørgsmålet om vidneførelse ikke var mundtligt forhandlet under landsretssagen. Højesteret afviste forsvarerens påstand og stadfæstede landsretsdommen. I U1996.352Ø fik forsvareren heller ikke medhold i, at der skulle indkaldes en psykolog som vidne i en sag om manddrab. Forsvareren ønskede at spørge psykologen om, hvorvidt den adfærd, som tiltalte angiveligt skulle have udvist, var sandsynlig. Landsretten begrundede afvisningen med, at forsvarerens spørgsmål ikke vedrørte sådanne faktiske omstændigheder, som er genstand for bevisførelse, men i stedet en vurdering af sagens beviser, som det er op til retten at foretage.

For det tredje modsætter anklagemyndigheden sig bevisførelsen, når denne efter anklagemyndighedens opfattelse er overflødig og blot vil bevirke øget sagsomkostninger. Dette var fx tilfældet i den føromtalt sag om uagtsomt manddrab, hvor forsvareren endte med at få sagkyndig bistand⁸⁰. Forsvareren anmodede oprindeligt om, at sagen blev forelagt et privat firma, som specialiserede sig i rekonstruktion af færdselsuheld, for at få en second opinion på, hvilken hastighed den tiltalte havde kørt med forud for ulykken. Denne begæring ændrede forsvareren dog således, at han kun anmodede om sagkyndig bistand. Landsretten udtalte omkring second opinion;

”Bilinspektøren må antages at være fagligt kompetent, og der er ikke af forsvareren fremsat konkretiserede indsigelser om, at erklæringen bygger på urigtige forudsætninger, eller at den i øvrigt er mangelfuld eller fejlagtig. Der er derfor på det nu foreliggende grundlag ikke anledning til at træffe bestemmelse om, at forsvareren kan få godtgjort udgifterne til at indhente en erklæring fra en anden sagkyndig om bilens hastighed.”⁸¹

Det bemærkes, at det tilsyneladende er lettere at få godtgjort udgifter til sagkyndig bistand frem for udgifterne til second opinion. Landsrettens kendelse opstiller en betingelse om, at der skal være nogle fejl forbundet med den allerede afgivne erklæring, forinden retten vil give forsvareren medhold i, at udgifterne til indhentelse af en ny erklæring skal dækkes som en sagsomkostning.

Dette krav spiller også ind på afgørelsen i FM1999.138/1, hvor forsvareren anmodede retten om tilladelse til at føre en speciallæge som uvildig vidne i en sag om blandt andet blufærdighedskrænkelser, men denne anmodning fulgte retten ikke. Landsretten udtalte, at vicesstatsobducenten var både uvildig og sagkyndig, og at der derfor ikke var grundlag for at imødekomme forsvarerens anmodning.

---

79 jf. U1969.491Ø

80 U2010.2589V, se omtalen i afsnit 2.2.1.2

81 Ibid

I en kendelse afsagt af Østre Landsrets 24. afdeling den 24. august 2004 lagde landsretten også vægt på, at der ikke var nogen fejl at påpege ved de allerede foretagne undersøgelser. Landsretten bemærkede;

”Landsretten finder ikke grundlag for at imødekomme begæringen om indhentelse af yderligere våbentekniske undersøgelser. Landsretten har lagt vægt på, at der ikke er påpeget fejl i de våbentekniske undersøgelser, at de våbentekniske erklæringer må anses som erklæringer afgivet af en sagkyndig og kompetent myndighed, og at forsvarerens anmodning er begrundet i, at der ønskes indhentet en second opinion.”

Denne kendelse viser, at det kan være svært for forsvareren at få medhold i, at der skal udarbejdes en ny erklæring af en anden sagkyndig, når der allerede foreligger en fra en offentlig myndighed. I denne sag var det en kriminalassistent, som havde udarbejdet en våbenteknisk erklæring, bl.a. for at sammenligne patroner fundet på gerningsstedet og i et offer med et muligt gerningsvåben.

Hvis det er den højeste myndighed på det pågældende område, som har udarbejdet en erklæring til brug for sagen, er det særligt svært for forsvareren at komme igennem med, at der skal indhentes en second opinion, eller at de erklæringer, han selv har indhentet, skal dokumenteres. Se fx FM1998.96/2 hvor forsvareren ensidigt havde indhentet en erklæring fra en psykiater vedrørende hans klient, som var tiltalt for bl.a. drab. Denne erklæring ønskede forsvareren at dokumentere under sagen, men dette protesterede Statsadvokaten imod, og sagen blev indbragt for retten i medfør af RPL § 837, stk. 1 (nu § 841, stk. 1). Landsretten udtalte;

”Efter lov om Retslægerådet og den retspraksis, der har udviklet sig i tilknytning hertil, indhentes lægelige vurderinger til brug for straffesagen ved forelæggelse for Retslægerådet, således at indhentelse af lægelige vurderinger fra anden side normalt ikke tillades. Under hensyn til Retslægerådets uafhængige stilling og til, at forsvareren kan stille supplerende spørgsmål til Retslægerådet, findes en sådan fremgangsmåde ikke at være i strid med Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6”

Landsretten tillod derefter ikke forsvareren at dokumentere den ensidigt indhentede erklæring.

Som det kan ses af ovenstående citat fra Østre Landsret i FM1998.96/2, har Retslægerådet en særlig stilling, således at det næsten er umuligt for forsvareren at anfægte Retslægerådets konklusioner ved at føre en anden sagkyndig som vidne⁸². I stedet må forsvareren stille supplerende spørgsmål til rådet.

Det fremgår dog af Højesterets praksis, at forsvareren skal have mulighed for at indhente erklæringer. Dette modsvarer også den ret, anklagemyndigheden har, til at dokumentere ensidigt indhentede erklæringer. Som nævnt ses dette i flere domme bl.a. i U2000.627H og U1997.675H, som er nærmere beskrevet ovenfor.

2.2.3.1 Bevisvurderingen af forsvarerens sagkyndige

Det kan desuden diskuteres, om sagkyndige erklæringer ensidigt indhentet af forsvareren har sam-

---

82 Se nærmere om Retslægerådet i afsnit 2.1.4

me bevisværdi som en erklæring indhentet af politiet/anklagemyndigheden. Det vil være naturligt, at princippet om at anklagemyndigheden er objektiv, mens forsvareren er subjektiv, vil afspejle sig på eksperterne indkaldt af parterne. Rørdam skriver om dette;

”at selv den mest kvalificerede og respekterede ekspert meget let kan komme til – bevist eller ubevist – at få en rolle som repræsentant for den part, der har indhentet erklæringen med deraf følgende fare for, at erklæringen bliver ”farvet” i denne parts favør.”⁸³

Rørdam skriver som støtte for dette udsagn, at han som advokat har oplevet, at de sagkyndige godt kunne være for imødekommende overfor det synspunkt, som han fremlagde for dem. Han mener, at eksperthen ubevist har følt det som sin opgave at hjælpe forsvarsadvokaten og hans sag.

Et eksempel fra praksis, hvor dette synes at spille ind, kan ses i den tidligere omtalte U2010.354V. I denne sag var en mand tiltalt for bl.a. spirituskørsel, hensynsløs kørsel og uagtsomt manddrab på 3 personer under en alvorlig trafikulykke med to implicerede personbiler. Under efterforskningen fik politiet hjælp fra en af Rigspolitiets bilinspektører for at forsøge at afklare, hvorledes uheldet var sket, og om der var grundlag for at rejse sigtelse mod føreren af den ene bil. Bilinspektøren var på gerningsstedet samtidig med, at politiet foretog diverse målinger, og bilinspektøren havde derved mulighed for at få de målinger, han skulle bruge til sine beregninger. Bilinspektøren konkluderede, at tiltalte havde kørt over 130 km i timen og i hvert fald ikke under 125 km i timen på tidspunktet for ulykken, der i øvrigt fandt sted i den modsatte kørebane set fra tiltaltes side. Der var flere ting, som bilinspektøren ikke havde taget højde for under sin beregning af hastigheden, og det blev derfor tilladt forsvareren at indhente en second opinion hos et privat firma kaldet Crash Tech. Crash Tech lavede en simulering af ulykken, og kom på baggrund af denne til det overraskende resultat, at tiltalte havde kørt med en hastighed på ca. 80 km i timen. Da der nu forelå to meget forskellige ”ekspertvurderinger,” fandt anklagemyndigheden det nødvendigt at rette henvendelse til et andet privat firma, der også specialiserede sig i at lave computersimuleringer af færdselsuheld. Dette firma var DanCrash, og DanCrash kom frem til, at tiltalte måtte have kørt med en hastighed på ca. 131 km i timen på ulykkestidspunktet. Under vidneførsel af bilinspektøren fra DanCrash fik denne for første gang forelagt erklæringen fra Crash Tech, idet bilinspektøren blev anmodet om at komme med en vurdering af, hvorfor Crash Techs konklusioner afveg så meget fra hans egne. Bilinspektøren forklarede, at Crash Tech havde lavet beregningerne på baggrund af en forkert type bil, hvilket kunne give et helt forkert resultat. På baggrund af disse 3 sagkyndige erklæring kom byretten frem til, at tiltalte havde kørt mindst 120 km i timen på ulykkestidspunktet. Byretten lagde vægt på erklæringerne fra Rigspolitiets bilinspektør og fra DanCrash, mens byretten ikke fandt at kunne lægge afgørende vægt på erklæringen fra Crash Tech. I landsretten var der supplerende udtalelser fra de 3 sagkyndige, og landsretten lagde ligesom byretten ikke vægt på forsvarerens sagkyndiges vurdering og fandt ligeledes, at tiltalte havde kørt mindst 120 km i timen.

Idet der i denne sag var så markant forskel på de vurderinger, anklagemyndighedens sagkyndige foretog, og den som forsvarerens sagkyndig foretog, kunne man frygte, at bilinspektøren fra Crash Tech var blevet påvirket af, at han var hyret af forsvareren.

---

83 Rørdam, Jur 1998, s. 281

Det bemærkes i den sammenhæng, at anklagemyndighedens sagkyndige naturligvis også kan blive påvirket af den udlægning af sagen, som de får fra anklagemyndigheden. De sagkyndige får naturligvis betaling for at udarbejde erklæringer til brug for retten, og dette gælder uanset, om de er hyret af anklagemyndigheden eller af forsvareren. Det kan derfor ikke udelukkes, at en sagkyndig gerne vil komme til det resultat, som er mest gunstigt for sin "arbejdsgiver". Selvom anklagemyndigheden principielt er underlagt objektivitetsprincippet og derfor ikke er interesseret i, at den sagkyndige skal komme til et bestemt resultat, kan det dog ikke udelukkes, at de efter at have rejst tiltale gerne vil have nogle beviser, som støtter påstanden om domfældelse. Det er Rørdams opfattelse, at man ikke fuldt ud kan stille krav om, at anklageren skal være 100 % objektiv, når sagen er kommet så vidt som til hovedforhandlingen og slet ikke under proceduren.

2.2.3.2 *Delkonklusion vedrørende second opinion*

Som ovenfor skitseret er der væsentlig forskel på sagkyndig bistand og second opinion, selvom den ene godt kan overlape den anden. En second opinion indebærer, at en anden sagkyndig skal se på sagen og komme med dennes vurdering, som så kan blive dokumenteret i retten enten ved oplæsning af en erklæring, ved vidneførsel af eksperten eller ved begge dele. Dette har den naturlige konsekvens, at bevisførelsen af sagen får et øget omfang. Da rettens formand efter RPL § 150 har ansvaret for at fjerne alt, hvad der unødigt trækker forhandlingen i langdrag, kan retten beslutte, at der ikke skal føres yderligere ekspertvidner eller dokumenteres flere erklæringer.

Når domstolene skal tage stilling til, hvorvidt forsvareren skal have tilladelse til at indhente en second opinion, skal flere hensyn vejes op mod hinanden. På den ene side er der hensynet til, at tiltalte får mulighed for at forsvare sig selv i tilstrækkelig grad, således at man ikke risikerer, at sagen senere ophæves og hjemvises. På den anden side er der hensynet til at få en rettergang inden rimelig tid og et ressourcemæssigt hensyn.

Som det kan ses af ovenstående praksis, er domstolene gerne tilbageholdende med at give forsvareren mulighed for at føre egne sagkyndige som vidner. Det er især tilfældet, når der allerede i sagen er en troværdig erklæring fra en offentlig myndighed. Dette kan skyldes flere ting. For det første kan det være rettens vurdering, at den sagkyndige ikke kan bidrage med noget væsentligt til sagen, og at førelse af den sagkyndige som vidne blot vil forsinke sagen unødigt. For det andet kan det være rettens opfattelse, at den sagkyndige udelukkende vil bidrage med vurderinger, som det er rettens kompetence at foretage. For det tredje synes det at være en betingelse, at der er nogle fejl eller usikkerheder at påpege ved de erklæringer/udsagn, som allerede foreligger i sagen.

Denne praksis indikerer tydeligt, at der ikke er fuldstændig ligestilling i forhold til mulighederne for at bruge sagkyndige i straffesager. Hvorvidt dansk retspraksis på dette område stemmer overens med EMRK's princip om equality of arms, vil jeg se nærmere på i afsnit 5.4.

Som nævnt ovenfor bør domstolene overveje de ressourcemæssige hensyn, når de beslutter, om der skal ydes sagkyndig bistand, eller om der skal indhentes en second opinion. I det følgende afsnit er

de økonomiske problemstillinger, som er forbundet med brugen af sagkyndige, nærmere beskrevet.

3. Omkostningerne ved brug af sagkyndige

Ekspertes arbejder naturligvis ikke gratis, og såfremt de skal udarbejde erklæringer til brug for en straffesag, skal de selvfølgelig have betaling herfor. Begge parter bør have dette i mente, før de indhenter diverse erklæringer. De bør derfor vurdere, hvilken betydning erklæringen må have for bevisførelsen, og om erklæringen uden problemer kan undværes. Rettens formand har desuden mulighed for at begrænse bevisførelsen, såfremt han mener, at det unødigt vil trække bevisførelsen i langdrag, jf. RPL § 150.

Jeg har i de følgende underafsnit beskrevet, hvorledes omkostningerne bliver dækket under forskellige omstændigheder.

3.1 *Politiets og anklagemyndighedens sagkyndige*

Når politiet under efterforskningen retter henvendelse til en sagkyndig, er det i første omgang politiet, som skal afholde udgifterne til den sagkyndiges honorar. Findes sigtede skyldig, eller kendes han ved dom uberettiget til oprejsning i anledning af strafferetlig forfølgning, er han i visse tilfælde forpligtet til, i medfør af RPL § 1008, stk. 1, at erstatte det offentlige de nødvendige udgifter, som er medgået til sagens behandling. Herunder udgifter til sagkyndig bistand og second opinion. Justitsministeren har ved bekendtgørelse nr. 371 fra 1977 om takstmæssige fastsatte sagsomkostninger i straffesager fastsat bestemte beløb for fx lægers udtalelse af blod og urinprøve⁸⁴.

Det er som nævnt ikke i alle tilfælde, hvor sigtede findes skyldig, at han skal dække omkostningerne til de sagkyndige. Såfremt omkostningerne skyldes andres fejl eller forsømmelser, eller såfremt det vil stå i åbenbart misforhold til den domfældtes skyld og vilkår, så skal domfældte ikke dække omkostningerne jf. RPL § 1008, stk. 4. Hvis domfældte kun findes delvist skyldig, er der også mulighed for at reducere omkostningerne for denne, eller såfremt de sagkyndiges undersøgelser vedrører forhold, hvor sigtede blev frifundet, kan retten bestemme, at sigtede ikke skal dække omkostningerne jf. RPL § 1008, stk. 2.

3.2 *Forsvarerens sagkyndige*

Forsvareren og sigtede kan som nævnt selv rette henvendelse til sagkyndige, uden at dette nødvendigvis går gennem retten. De skal selv som udgangspunkt afholde udgifterne hertil, medmindre retten beslutter, at udgiften skal godtgøres som en sagsomkostning. Såfremt tiltalte findes skyldig kan han, som ovenfor nævnt, risikere selv at skulle betale sagsomkostningerne. Det samme gælder, når forsvareren retter henvendelse til sagkyndige for at få dem til at udarbejde erklæringer til brug for sagen. Forsvareren bør derfor have det i tankerne forinden, at han anmoder om second opinion. For at spare på udgifterne for sin klient, bør forsvareren overveje, om han kan nøjes med at stille supplerende spørgsmål til anklagemyndighedens sagkyndige.

---

⁸⁴ Ifølge forarbejderne til RPL § 1008, stk. 1, 2. pkt. er formålet med at fastsætte disse takster, at det ikke skal bero på tilfældigheder hvad den enkle tiltalte kommer til at betale, og det vil forenkle politiets bogføring, frem for at man skal regne med hvad den sagkyndige i det konkrete tilfælde fik i honorar. Se Ft. 1970-1971, tillæg A, spalte 1997.

4. Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

I 1950 vedtog Europarådet Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK). Danmark ratificerede traktaten i 1953 kort før grundlovens ikrafttræden, og Danmark har siden da været folkeretligt forpligtet til at overholde konventionen⁸⁵. EMRK er ved lov nr. 285 af 29. april 1992 blevet inkorporeret i dansk ret, og EMRK kan nu påberåbes direkte ved de danske domstole.

I forhold til brugen af sagkyndige i straffeprocessen er det EMRK art. 6, stk. 1 og art. 6, stk. 3, litra d, som er relevante. EMRK art. 6, stk. 1 går bl.a. ud på, at enhver har ret til en retfærdig rettergang, og dette præciseres af stk. 3, litra d, der anfører, at ”*enhver har ret til at afhøre eller lade afhøre imod ham førte vidner og få vidner for ham tilsagt og afhørt på samme betingelser som vidner, der føres imod ham*”

Der er uenighed om, hvorvidt sagkyndige må anses som værende vidner i EMRK art. 6, stk. 3, litra d's forstand⁸⁶. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD) har i Bönisch sagen udtalt;

*”Read literally, sub-paragraph (d) of paragraph 3 (art. 6-3-d) relates to witnesses and not experts. In any event, the Court would recall that the guarantees contained in paragraph 3 (art. 6-3) are constituent elements, amongst others, of the concept of a fair trial set forth in paragraph 1 (art. 6-1)”*⁸⁷

Kommissionen udtalte i samme sag;

*”The case law of the Commission in fact shows that the concept of ”witnesses” within the meaning of Art. 6 (3)(d) of the Convention has consistently been understood as extending also to experts”*⁸⁸

Selvom man kommer frem til, at eksperter ikke direkte er omfattet af EMRK art. 6, stk. 3, litra d pga. ordlyden af bestemmelsen, må det kunne konkluderes, at principperne, om at der skal være ligestilling i afhøringsmåden af eksperterne, uanset om de er indkaldt af anklagemyndigheden eller af forsvareren, stadig finder anvendelse. I dette tilfælde må man i stedet, som det fx skete i Bönisch sagen, henvise til EMRK art. 6, stk. 1, idet denne bestemmelse indeholder et generelt princip om ligestilling, som også må antages at finde anvendelse ved afhøring af eksperter. Ved en evt. krænkelse af EMRK art. 6, stk. 3, litra d ser EMD også gerne på denne bestemmelse i sammenhæng med EMRK art. 6, stk. 1⁸⁹.

---

85 Se nærmere Nielsen, 2008, s. 24

86 Se fx Bukh, 1998, s. 72, Djik, 2006, s. 644 og Aall, 1995, s. 221, der mener at den ikke inkluderer eksperter og modsat Stavros, 1993, s. 241, note 768, der mener at eksperter er inkluderet.

87 Court, Bönisch, para 29 (se også Court, Brandstetter, para 42, hvor der henvises til Bönisch sagen)

88 Report of the Commission, Bönisch, para 87

89 Se Court, Bönisch, para 29 og Djik, 2006, s. 644

Hvad der er omfattet af begrebet ”ekspert” beror ikke på national praksis⁹⁰. Domstolen foretager i stedet en konkret vurdering af, hvordan ekspertens stilling under sagen har været⁹¹. I den vurdering er det relevant, om eksperten har haft adgang til hele hovedforhandlingen, eller om han som et almindeligt vidne først måtte være til stede efter egen vidneafhøring. Det er desuden af betydning, om eksperten har haft mulighed for at stille spørgsmål til tiltalte og vidner. I Bönisch sagen vurderede Domstolen, at eksperten nærmest var et vidne mod tiltalte. Domstolen fandt i denne sag, at der var sket et brud på EMRK art. 6, stk. 1 og fandt det derfor ikke nødvendigt at tage stilling til, hvorvidt der også var et brud på EMRK art. 6, stk. 3, litra d. Jeg vil komme nærmere ind på denne sag i afsnit 5.1.

EMRK art. 6 indeholder et princip om parterers ligestilling også kaldet *equality of arms*. Dette princip indeholder ifølge Marianne Holdgaard Bukh bl.a. at parterne i straffesager ”skal have samme adgang til at afhøre eksperter”⁹². Marc Vierring deler dette synspunkt idet han skriver ”In addition, the parties must have the same possibility to call experts and these should in turn receive the same treatment.”⁹³ Det må heraf kunne udledes, at EMRK art. 6 stk. 1 indeholder en regel om, at forsvarerens eksperter bør have den samme retsstilling som anklagemyndighedens eksperter. Rørdam skriver i hans artikel at;

*”Et af midlerne til at modvirke urigtige domfældelser er at styrke den sigtedes/tiltaltes straffeprocessuelle stilling under efterforskningen og under domsforhandlinger i overensstemmelse med princippet om equality of arms”*⁹⁴

Selvom det må kunne udledes af EMRK art. 6, stk. 1, at medlemsstaterne skal stræbe efter, at der er ligestilling i forhold til anvendelsen af henholdsvis forsvarerens eksperter og anklagemyndighedens eksperter, er dette ikke ensbetydende med, at enhver ulighed vil medføre, at der er sket en krænkelse af menneskerettighederne. Det fremgår af kommentarerne til EMRK art. 6, at;

*”ikke enhver ulighed mellem parterene bevirker, at art. 6, stk. 1, anses for krænket. Afgørende er, om processen som helhed har været »fair« ”*⁹⁵.

Domstolen skal ikke foretage en bevisvurdering af de sager, som bliver forelagt med påstand om, at EMRK art. 6 er krænket. Det kan dog være vanskeligt ikke at tage sagens udfald i betragtning ved en bedømmelse af, om rettergangen har været retfærdig. Hvis de nationale domstole i deres begrundelse udelukkende har lagt vægt på andre forhold end dem, som forsvarerens ekspert skulle belyse, kan det være svært at give domfældte medhold i, at rettergangen har været uretfærdig pga. manglende tilladelse til second opinion, hvis det ellers står klart, at en second opinion ikke ville have æn-

---

90 Rehof, 1990, s. 176

91 Se fx Court, Bönisch, para 31-32

92 Bukh, 1998, s. 80

93 Dijk, 2006, s. 584

94 Rørdam, Jur. 1998, s. 285

95 Lorenzen, 2003-2004, s. 229

dret på sagens udfald.

Hvad der nærmere ligger i princippet om *equality of arms* i forhold til sagkyndige, vil jeg se nærmere på ved at undersøge praksis fra EMD.

5. Praksis fra den Europæiske Menneskerettigheds Domstol

Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg har behandlet nogle sager om brugen af sagkyndige i straffesager. Deres fortolkningsstil er noget anderledes end den, der anvendes ved den danske Højesteret. Det bemærkes i den forbindelse, at afgørelserne fra EMD ikke er direkte bindende for Danmark men kun vejledende. Som anført af Toftegaard Nielsen vil Højesteret nok i rettens afgørelser i høj grad se på de seneste afgørelser fra EMD, således at de undgår, at Højesterets afgørelser senere bliver karakteriserede som indeholdende en konventionskrænkelse⁹⁶. EMD skal ikke tage stilling til, hvorvidt bevisvurderingen i de nationale afgørelser er rigtige men blot bedømme, om rettergangen har været retfærdig, og om principperne i EMRK art. 6 er opfyldt⁹⁷.

Jeg vil i dette speciale se nærmere på tre sager fra EMD, hvor de første to stammer fra Østrig og den sidste fra Frankrig. Derefter vil jeg se på den danske retspraksis, og om den overholder EMRK art. 6, således som denne er fortolket af EMD.

5.1 *Bönisch mod Østrig*

Denne sag drejede sig om en virksomhedsejer, Bönisch, som producerede røget kød. Han var to gange blevet straffet af de østrigske myndigheder for at producere kød med et for højt indhold af et sundhedsskadeligt middel. Domfældelserne byggede hovedsagligt på forklaringer fra et ekspertvidne fra Statens Fødevarerkontrol, som havde udtaget prøverne af kødet.

I Østrig fungerede det således, at denne ekspert blev udpeget af domstolen og fik dermed særlige rettigheder. Det fremgik endvidere direkte af Østrigs lovgivning på daværende tidspunkt, at den udpegede ekspert skulle så vidt muligt være den, som havde udtaget prøverne⁹⁸. Retten havde kun mulighed for at indkalde andre eksperter under sagen, såfremt der var tvivl med hensyn til konklusionerne i erklæringen, eller hvis denne gav anledning til uddybning. Da dette ikke var tilfældet i den konkrete sag, fik Bönisch ikke medhold i, at der skulle udpeges en ekstra sagkyndig af retten. Eksperten fra Statens Fødevarerkontrol var ifølge anklagemyndigheden objektiv⁹⁹, og tiltalte havde mulighed for at stille supplerende spørgsmål til eksperten¹⁰⁰. Den af retten udpegede ekspert havde mulighed for at være til stede under hele hovedforhandlingen, og han kunne stille spørgsmål til tiltalte og vidner.

---

96 Nielsen, 2008, s. 25

97 jf. Lorenzen, 2003-2004, s. 226

98 Report of the Commission, Bönisch, para 57

99 Ibid, para 77

100 Ibid, para 80

Bönisch indkaldte en anden ekspert under den første straffesag, som kom frem til helt andre konklusioner end den af retten udpegede ekspert. Den tiltalte ekspert var under sagen kun tillagt de samme rettigheder som et almindeligt vidne. Han måtte fx ikke møde i retten forinden, han havde afgivet vidneforklaring, og han blev ved retsmødet afhørt direkte af eksperten fra Statens Fødevarerkontrol. Der var derved en stor forskel på behandlingen af den ekspert, som retten havde udpeget og den ekspert, forsvareren havde indkaldt.

Under den anden straffesag forsøgte Bönisch at påberåbe sig, at den af retten udpegede ekspert måtte være inhabil, idet han under den første sag havde afgivet forklaring mod Bönisch. Dette fik Bönisch ikke medhold i, og den samme ekspert blev indkaldt under den anden straffesag.

Da der var disse forskelle mellem behandlingen af den af retten udpegede ekspert og forsvarerens ekspert, valgte Bönisch at klage til Kommissionen. Kommissionen fandt, at der var sket en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 3, litra d i begge de sager, hvor Bönisch var dømt. Som nævnt ovenfor var det kommissionens opfattelse, at EMRK art. 6, stk. 3, litra d også omhandlede eksperter. For den ene af sagerne blev der tillige statueret krænkelse af art. 6, stk. 1¹⁰¹. Kommissionen lagde i sin afgørelse vægt på flere ting. For det første lagde kommissionen vægt på, at det var eksperten fra Statens Fødevarerkontrol, som anmeldte sagen til politiet. For det andet lagde de vægt på, at eksperten blev udpeget efter specifik anmodning fra anklagemyndigheden. For det tredje var det af betydning, at alle ekspertens beviser var ufordelagtige for tiltalte¹⁰².

Sagen blev forelagt EMD, der gav udtryk for, at det var forståeligt, at Bönisch var i tvivl om, hvorvidt den af staten udpegede ekspert var objektiv, når det var ekspertens erklæringer, der dannede grundlag for straffesagerne mod ham. Domstolen udtalte;

”In the present case, appearances suggested that the Director was more like a witness against the accused. In principle, his being examined at the hearings was not precluded by the Convention, but the principle of equality of arms inherent in the concept of a fair trial ... and exemplified in paragraph 3 (d) of Article 6 ... required equal treatment as between the hearing of the Director and the hearing of persons who were or could be called, in whatever capacity, by the defence.”¹⁰³

Det ses heraf, at det var domstolens opfattelse, at den af domstolen udpegede ekspert *så ud til* at være et vidne mod tiltalte og ikke en objektiv ekspert¹⁰⁴. Domstolen konkluderede, at princippet om parternes ligestilling også indebærer, at eksperterne skal behandles ens under sagen, selvom den ene er udpeget af retten¹⁰⁵. Domstolen gav Kommissionen ret i, at der i denne sag ikke har været ligestilling og fandt, at der var sket en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1¹⁰⁶. I modsætning til Kommissionen tog EMD ikke stilling til, hvorvidt EMRK art. 6, stk. 3, litra d var krænket, idet dette ikke var

---

101 Report of the Commission, Bönisch, para 127

102 Stavros, 1993, s. 242

103 Court, Bönisch, para 32

104 Se i den forbindelse Stavros, 1993, s. 243.

105 Se Bukh, 1998, s. 82

106 Court, Bönisch, para 35

nødvendigt, når EMRK art. 6, stk. 1 var krænket¹⁰⁷. Domstolen lagde ved deres afgørelse vægt på, at retten ved at udpege en ekspert gav dennes vurderinger en anden bevisværdi end vurderingerne fra den ekspert, som tiltalte indkaldte, hvilket gav en større ulighed mellem parterne¹⁰⁸.

Stephanos Stavros skriver som kommentarer til Bönisch sagen, at;

*”One an appearance of bias is created, the accused should be given an effective opportunity of neutralizing it, if confidence is to be preserved in the fairness of the proceedings.”*¹⁰⁹

Han skriver endvidere, at ligestillingsprincippet ikke blot er relevant når forsvareren har indkaldt vidner, men også i forhold til om forsvareren skal have mulighed for at indkalde vidner. Ved at forsvareren skal godtgøre at der er noget forkert ved anklagemyndighedens ekspertudsagn har man vendt bevisbyrden, hvilket ikke er hensigtsmæssigt.

Jørgen Aall¹¹⁰ skriver på baggrund af Bönisch sagen, at det er et problem, at anklagemyndighedens ekspert udpeges af domstolen. Derved får denne betydelig større bevisvægt end eksperter indkaldt af tiltalte, hvilket EMD også lægger vægt på. Problemet kan ifølge Aall løses ved, at eksperten skal opfylde de samme strenge krav til uafhængighed som dommere. Dette er dog ikke en realistisk løsning, fordi den sagkyndige skal foretage vurderinger, der er af væsentlig betydning for skyldsspørgsmålet, forinden dette er afgjort af retten. I stedet bør tiltalte ifølge Aall have mulighed for at føre egne sagkyndige som vidner, såfremt han er utilfreds med anklagemyndighedens sagkyndige. Lighedsprincippet vil ifølge Aall kunne indebære, at der må udnævnes en sagkyndig, når tiltalte begærer dette.

I Bönisch sagen er det fastslået, at det er en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1, såfremt der er stor forskelsbehandling mellem forsvarerens og anklagemyndighedens sagkyndige.

5.2 Brandstetter mod Østrig

Det er dog ikke enhver ulighed i behandlingen af henholdsvis forsvarerens ekspert og anklagemyndighedens ekspert, der medfører, at EMD finder, at der er sket en krænkelse af menneskerettighederne. Dette kan bl.a. udledes af sagen om Brandstetter mod Østrig, hvor EMD kom frem til, at der ikke var sket en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1 eller stk. 3, litra d.

Sagen drejede sig om en vinproducent, Brandstetter, der i Østrig blev dømt for vareforfalskning på grundlag af nogle vinprøver udtaget af et statsligt institut. Brandstetters forsvarer fik nogle tilsvarende vinprøver analyseret af en anden sagkyndig, som kom frem til at vinen opfyldte de betingelser, som den skulle. Brandstetter begrundede denne forskel i prøverne med, at medarbejderen fra

---

107 Rehof, 1990, s. 175

108 Court, Bönisch, para 33

109 Stavros, 1993, s. 244

110 Se Aall, 1995, s. 130

det statslige institut fejlagtigt havde anvendt beholdere, der indeholdt vandresten ved udtagelsen af prøverne. Da der var disse uoverensstemmelser i erklæringerne fra eksperterne, anmodede forsvareren om, at en ny ekspert blev udpeget. Den østrigske domstol fik en anden ekspert fra det samme statslige institut, der indbragte sagen for retten, til at udarbejde en ny sagkyndig erklæring. Den nye ekspert foretog nye undersøgelser af vinen og kom frem til det samme resultat som ved de første prøver fra instituttet. Forsvareren protesterede derefter mod anvendelsen af den nye eksperts erklæring, da det var forsvarerens opfattelse, at en medarbejder fra samme institut måtte være inhabil til foretagelse af nye prøver. Forsvareren anmodede derfor om, at der blev foretaget nye prøver af bl.a. deres ekspert¹¹¹. Første retsinstans imødekom ikke denne anmodning men lagde afgørende vægt på medarbejderne fra det statslige instituts erklæringer og dømte Brandstetter for vareforfalskning¹¹². Dommen blev stadfæstet af anden retsinstans, der fandt, at det var i orden at lægge afgørende vægt på en ekspert fra det institut, som anmeldte sagen, idet eksperten var objektiv, og idet eksperten ikke var involveret ved udtagelsen af prøverne. Retten fandt ikke, at det var nødvendigt at indkalde forsvarerens ekspert som vidne, idet hans erklæring forelå i sagen, og fordi hans resultater var blevet kommenteret af rettens ekspert¹¹³. Brandstetter blev endvidere dømt for at have manipuleret med beviserne under vareforfalskningsagen. I denne sag blev Brandstetter også dømt på baggrund af forklaringen fra eksperten fra det statslige institut. Der var desuden en efterfølgende sag mod Brandstetter for falsk anmeldelse ved at påstå, at udtagelsen af vinprøverne ikke foregik på den korrekte måde.

Alle sager blev indbragt for Kommissionen, idet Brandstetter mente, at der var sket en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1, stk. 2 og stk. 3, litra c og d. I forhold til brugen af sagkyndige er det kun EMRK art. 6, stk. 1 og stk. 3, litra d, som er relevante, hvilket er årsagen til, at jeg ikke vil gå nærmere ind på de andre bestemmelser. Kommissionen fandt, at der i sagen om vareforfalskning og i sagen om manipulationen af beviser var sket en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1 jf. stk. 3, litra d, idet ekspertforklaringerne fra henholdsvis anklagemyndigheden og forsvareren ikke blev behandlet ens¹¹⁴.

Sagen blev indbragt for EMD, der behandlede klagen under den generelle regel i EMRK art. 6, stk. 1, idet EMRK art. 6, stk. 3, litra d ifølge EMD ikke finder direkte anvendelse på eksperter¹¹⁵. Domstolen bemærkede, at princippet om ligestilling af parterne er omfattet af EMRK art. 6, stk. 1 om retfærdig rettergang, og de behandlede sagen ud fra denne bestemmelse. EMD fandt ikke, at det var et problem, at den tredje ekspert var ansat ved det samme institut som udtog prøverne. Denne ansættelse i sig selv bevirkede ikke, at eksperten ikke kunne være objektiv¹¹⁶. Såfremt dette var tilfældet, ville det give problemer med at finde eksperter i mange sager. EMD udtalte herom;

”in the Court's opinion, the fact that an expert is employed by the same institute or laboratory as the expert on whose opinion the indictment is based, does not in itself justify fears that he will be unable to act with proper neutrality. To hold otherwise would in many cases place

---

111 Court, Brandstetter, para 17

112 Ibid, para 18-19

113 Court, Brandstetter, para 21

114 Report of the Commission, Brandstetter, para 125

115 Court, Brandstetter, para 42, se endvidere ovenfor i afsnit 4, hvor dette er nærmere kommenteret.

116 Se hertil Djik, 2006, s. 584, note 500 og Aall, 1995, s. 221

unacceptable limits on the possibility for courts to obtain expert advice”¹¹⁷

EMD bemærkede desuden, at forsvareren ikke protesterede ved udpegelsen af eksperten men først efter, at dennes erklæring gik tiltalte imod. EMD fandt ikke, at eksperten kunne anses som et vidne mod tiltalte, som det var tilfældet i den føromtalte Bönisch sag, og der var dermed ikke sket et brud på ligestillings princippet. EMD udtalte;

”The right to a fair trial does not require that a national court should appoint, at the request of the defence, further experts when the opinion of the court-appointed expert supports the prosecution case.”¹¹⁸

EMD fandt på denne baggrund, at der ikke var sket en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1 sammenholdt med art. 6, stk. 3, litra d i sagen omkring vareforfalskningen.

I sagen om manipulation med beviserne fandt EMD heller ikke, at der var sket nogle krænkelse, selvom forsvarers ekspert ikke var afhørt på samme måde som den af retten udpegede ekspert. Afgørelsen er konkret begrundet, bl.a. med henvisning til forsvarers stilling til bevistemaet og karakteren af de foretagne afhøringer¹¹⁹.

Det må af Brandstetter sagen kunne udledes, at ikke enhver forskelsbehandling af de sagkyndige medfører, at der er tale om en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1 sammenholdt med art. 6, stk. 3, litra d. Det må endvidere kunne udledes af sagen, at EMRK ikke giver forsvareren ubetinget ret til at få yderligere sagkyndige erklæringer, blot fordi de allerede foreliggende erklæringer går tiltalte imod. Der skal i stedet foretages en konkret vurdering af den enkle sag, hvor man bl.a. vurderer, om den ekspert, som allerede har foretaget en vurdering af sagen, må opfattes som et vidne mod tiltalte eller om han/hun er objektiv. Ved vurderingen skal man også se på, om behandlingen af sagen i sin helhed har været retfærdig. Sådant en konkret vurdering foretog EMD også i sagen omkring G.B. mod Frankrig.

5.3 G.B. mod Frankrig

Denne sag omhandlede G.B., som af de franske domstole blev dømt for seksuelle overgreb mod børn. Til brug for straffesagen mod G.B. havde anklagemyndigheden fået udarbejdet en lægelig erklæring omhandlende, hvorvidt G.B. måtte anses som værende farlig, og om han var egnet til almindelig straf. Erklæringen konkluderede, at G.B. ikke var sindssyg eller farlig, og at han var egnet til almindelig straf. Under sagen blev en af lægerne, som havde udarbejdet erklæringen, indkaldt som vidne.

Anklagemyndigheden lod lægen gennemlæse dokumenter vedrørende tiltaltes fortid under vidne-

---

117 Court, Brandstetter, para 44

118 Court, Brandstetter, para 46

119 Lorenzen, 2003-2004, s. 233f

førslen. Disse erklæringer indeholdte oplysninger om tiltaltes adfærd, da han var i 16 års alderen. Efter at have læst dokumenterne ændrede lægen holdning i forhold til det, han havde udtrykt i den tidligere afgivne erklæring. Lægen konkluderede efter gennemlæsningen, at tiltalte var pædofil, og at psykiatrisk behandling var nødvendigt men ikke på nuværende tidspunkt ville være effektiv. Dagen efter denne vidneførsel anmodede forsvareren om en second opinion, fordi lægen ændrede mening under sagen. Forsvareren gjorde gældende, at lægen skulle have haft dokumenterne ved udarbejdelse af erklæringen, såfremt anklagemyndigheden ville have oplysninger om tiltaltes fortid vurderet af lægen, derved ville forsvareren have haft mulighed for at imødekomme udsagnet. Forsvareren anførte dernæst, at tiltalte havde ret til en second opinion, idet ”*Everyone has the right to a fair trial.*”¹²⁰ Ved første retsinstans blev forsvarerens anmodning afvist, idet retten ikke fandt det nødvendigt med en second opinion, da forsvareren i stedet kunne have stillet supplerende spørgsmål til den ekspert, der var indkaldt. Retten lagde endvidere vægt på, at lægens vidneudsagn ikke var af væsentlig betydning i forhold til at bedømme, hvorvidt tiltalte var skyldig¹²¹. G.B. kærede denne kendelse men fik heller ikke medhold i anden instans.

G.B. indbragte sagen for EMD, idet han mente, at afgørelsen gik imod hans ret til ordentlig forsvar og princippet om equality of arms. EMD udtalte;

*”The Court would point out that the mere fact that an expert expresses a different opinion to that in his written statement when addressing an assize court is not in itself an infringement of the principle of a fair trial ... Similarly, the right to a fair trial does not require that a national court should appoint, at the request of the defence, a further expert even when the opinion of the expert appointed by the defence supports the prosecution case ... Accordingly, the refusal to order a second opinion cannot in itself be regarded as unfair.”*¹²²

Selvom EMD fandt, at nægtelse af at give forsvareren adgang til second opinion ikke i sig selv var en krænkelse af menneskerettighederne, fandt EMD dog i dette konkrete tilfælde, at der var sket en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1 vedrørende retten til en retfærdig rettergang og EMRK art. 6, stk. 3, litra b vedrørende ret til tilstrækkelig forsvar. EMD lagde ved deres afgørelse vægt på, at eksperthen ændrede mening under selve retssagen. De tillagde det endvidere betydning, at ekspertens holdningsændring kunne få betydning for retssagens udfald. Afslaget på forsvarerens anmodning om second opinion sammenholdt med denne pludselige holdningsændring hos den indkaldte ekspert medførte ifølge EMD, at der var sket en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1 sammenholdt med stk. 3, litra b.

EMD viser tydeligt i sine præmisser, at det ikke er i strid med EMRK at nægte forsvareren adgang til en second opinion. Dette gælder, selvom eksperthen udelukkende støtter anklagemyndighedens påstand. Der skal flere omstændigheder til, før man kan tale om, at rettergangen ikke har været retfærdig. I sagen mod G.B. er det af væsentlig betydning, at eksperthen under sagen bliver forevist nogle dokumenter vedrørende G.B.'s fortid og derefter ændrer sit ekspertudsagn betydeligt. Ikke enhver ulighed mellem anklagemyndigheden og forsvareren kan derfor begrunde, at EMD staturer,

---

120 Court, G.B, para 29
121 Ibid, para 34
122 Court, G.B, para 68

at der er sket en krænkelse af EMRK.

5.4 *Dansk praksis sammenholdt med EMRK art. 6*

Den danske straffeprocess er ikke bygget på princippet om equality of arms, selvom EMRK art. 6 er inkorporeret i dansk ret. I stedet anvender vi i Danmark det akkusatoriske princip, der kort sagt går ud på, at der ikke kan falde dom uden anklage. Det er anklagemyndigheden, som har bevisbyrden, og det er derfor også dem, der har ansvaret for sagens opklaring og strafforfølgningens iværksættelse. Anklagemyndigheden er forpligtet til at være objektiv, jf. RPL § 96, stk. 2, mens forsvareren blot er forpligtet til at forsvare sin klient bedst muligt inden for lovens grænser. Allerede af den grund kan der ikke være fuldstændig ligestilling mellem parterne. Der er også flere bestemmelser i den danske retsplejelov, som tilgodeser den tiltalte. Disse fordele kaldes samlet favor defensionis, og indeholder bl.a. grundsætningen om, at enhver tvivl skal komme den sigtede til gode (in dubio pro reo). I dansk straffeprocess tillægger vi også det materielle sandheds princip stor betydning, og vi har traditionelt været imødekommende for at anvende ulovligt tilvejebragte beviser under sagen med henvisning til at rette resultat opnås. Denne fremgangsmåde i dansk straffeprocess kan også i visse sager være i strid med EMRK art. 6, der lægger mere vægt på, at de formelle regler overholdes. Dette minder om den amerikanske retstilstand, hvor anklagemyndigheden ikke får lov til at anvende et bevis, som er tilvejebragt i strid med gældende regler herom.

I dansk retspraksis ses det, at forsvareren påberåber sig, at benyttelse af erklæringer ensidigt indhentet af anklagemyndigheden er i strid med EMRK art. 6. Dette var fx tilfældet i U1997.676H, hvor Riskær Pedersen var tiltalt for overtrædelse af straffelovens § 279 og § 280 i forbindelse med nogle selskabers konkurs. I denne sag påstod forsvarerne, at dokumentation af revisionsberetninger vil være i strid med EMRK art. 6's krav om retfærdig rettergang, idet lighedsprincippet i forhold til vidneførsel var krænkede. Forsvarerne fik medhold i byretten, men i landsretten og Højesteret fandt man, at det ikke var i strid med EMRK art. 6, at der skete dokumentation af revisionsberetningerne. Højesteret udtalte;

*”Der er ikke oplyst forhold, som kan føre til, at denne praksis må anses for betænkelig, herunder at den skulle være i strid med art. 6 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.”*¹²³

Det er også set i dansk retspraksis, at forsvareren påstår, at det er i strid med EMRK art. 6, hvis han ikke får medhold i, at der skal afholdes syn og skøn eller indhentes en second opinion. I TfK2006.221V anmodede forsvareren om at der afholdes syn og skøn, efter at hans anmodning om second opinion var blevet afvist. Til støtte for sin påstand anførte forsvareren bl.a., at det ville være en krænkelse af EMRK art. 6, såfremt anmodningen ikke blev imødekommet. Både byretten og landsretten afviste dette. Byretten lagde vægt på, at politiet havde stillet spørgsmålene til Statens Bilinspektion på objektivt grundlag. I FM 1998.96 fik forsvareren heller ikke medhold i, at det var en krænkelse af EMRK art. 6, hvis han ikke fik lov til at dokumentere en ensidigt indhentet psykiatrisk erklæring. I denne sag havde Retslægerådet udarbejdet en erklæring, hvilket var fast praksis i sådanne sager. Landsretten lagde vægt på, at Retslægerådet var en uafhængig myndighed, og at for-

---

123 U1997.676H, Højesterets bemærkninger

svareren kunne stille supplerende spørgsmål til Retslægerådet. Landsretten fandt ikke, at denne fremgangsmåde var i strid med EMRK art. 6.

Det må af dansk retspraksis kunne konkluderes, at det ikke altid er en krænkelse af art. 6, når forsvareren afskæres fra at få en second opinion. Det afhænger af, hvorledes den allerede indhentede erklæring er fremkommet, og om der kan være nogle betænkeligheder forbundet hermed. Retspraksis lægger vægt på, om erklæringen må siges at være udarbejdet på objektivt grundlag, og om den sagkyndige er uafhængig af anklagemyndigheden.

Det kan ikke udledes af praksis fra EMD, at forsvareren altid skal have lov til at få en second opinion. De nationale domstole skal have mulighed for at begrænse bevisførelsen.¹²⁴

5.4.1 Omkostninger ved brug af sagkyndige i forhold til EMRK

EMD har ikke taget stilling til, hvorvidt udgifterne til sagkyndige skal dækkes af den tiltalte. Ifølge Aall er det naturligt at fortolke EMRK art. 6, stk. 3, litra d således, at det ikke er en absolut rettighed at få dækket sine omkostninger til sagkyndige. Dette begrunder han med, at EMRK udtrykkeligt giver ret til at få gratis tolkebistand, mens der intet er nævnt om omkostningerne ved brug af sagkyndige. Aall anfører dog, at det er staternes ansvar at sørge for at rettigheden til at anvende sagkyndige ikke bliver illusorisk på grund af økonomiske årsager. Dette følger af princippet i EMRK art. 6, stk. 3, litra c, hvoraf det fremgår, at staterne er forpligtet til at dække omkostningerne, såfremt det kræves i retfærdigheds interesse¹²⁵.

Dette stemmer godt overens med dansk retspraksis, hvor forsvareren som nævnt ovenfor har mulighed for at få dækket omkostningerne til sagkyndig bistand og/eller second opinion, som en sagsomkostning. Herved er den tiltalte ikke afskåret fra at få den fornødne bistand, blot fordi han ikke vil være i stand til at afholde udgifterne hertil.

6. Konklusion

Jeg har lavet delkonklusioner i det ovenstående, så dette afsnit er blot en uddybning af mine konklusioner på udvalgte områder med en tilføjelse af mine personlige holdninger. Ligesom i selve specialet har jeg opdelt konklusionen i henholdsvis forsvarerens og anklagemyndighedens brug af sagkyndige. Under forsvarerens brug af sagkyndige har jeg først set nærmere på afgrænsningen mellem sagkyndig bistand og second opinion, idet det er min opfattelse, at der bør være mærkbar forskel på, hvornår der gives sagkyndig bistand, og hvornår der gives tilladelse til yderligere sagkyndig bevisførelse. Dernæst har jeg set på forsvarerens muligheder for at rette henvendelse til sagkyndige uden at dette skal gå gennem politiet/anklagemyndigheden. I afsnittet om anklagemyndighedens brug af sagkyndige har jeg set på grænserne for anklagemyndighedens muligheder for at dokumentere ensidigt indhentede erklæringer, og kort om hvilken fremgangsmåde anklagemyndigheden bør anvende ved brugen af sagkyndige. I det sidste afsnit søger jeg at afklare, om der i Danmark

---

124 Gomien, 1996, s. 197

125 Aall, 1995, s. 392

er ligestilling i forhold til brugen af sagkyndige, og om dansk retspraksis er i overensstemmelse med principperne i EMRK, således som disse er fortolket af EMD.

6.1 Forsvarerens brug af sagkyndige

Som nævnt i indledningen er det nærliggende at forestille sig, at der er forskel på retningslinjerne for, hvornår der ydes sagkyndig bistand, og hvornår der gives mulighed for en second opinion. Dette skyldes, at der er forskellige hensyn at tage ved vurderingen af, om forsvareren skal have medhold i hans anmodninger. Af praksis må det kunne udledes, at det er nemmere for forsvareren at komme igennem med, at udgifterne til sagkyndig bistand skal dækkes som en sagsomkostning, end at udgifter til brug for indhentelse af en second opinion skal det. Dette illustreres tydeligt af Vestre Landsrets kendelse trykt i U2010.2589V, der er nærmere beskrevet ovenfor under afsnit 2.2.1.2 og 2.2.3. Af denne kendelse ses det, at landsretten ikke fandt, at der var grundlag for godtgøre forsvareren udgifterne til at indhente en second opinion, men de fandt, at der var tilstrækkelig grundlag for, at godtgøre forsvareren udgifterne til sagkyndig bistand. Det bemærkes, at Vestre Landsret anførte i kendelsen, at forsvareren måtte fremsætte anmodning om yderligere sagkyndig bevisførelse, hvis den sagkyndige bistand gav ham anledning til dette.

Sagkyndig bistand giver dermed ikke forsvareren ret til at få yderligere sagkyndige erklæringer dokumenteret under sagen. Såfremt den sagkyndige bistand kommer frem til, at der er fejl forbundet med de sagkyndige erklæringer, som anklagemyndigheden har indhentet, er det dog svært at forestille sig, at en dommer vil nægte forsvareren adgang til at dokumentere dette i frygt for at sagen siden hen vil blive hjemvist¹²⁶. Det er min personlige holdning, at forsvareren selvfølgelig skal have mulighed for at få bistand til at forstå komplicerede emner, således at han på bedst mulig måde kan forsvare sin klient. Dette gælder dog kun i det omfang, emnet er relevant i forhold til skyldsspørgsmålet eller sanktionens størrelse, og det må være op til forsvareren at sandsynliggøre dette. Såfremt anklagemyndigheden modtager sagkyndig bistand på området, bør forsvareren også i vid udstrækning have mulighed for at få bistand, da man her kan konkludere, at der er nogle problemstillinger en jurist har behov for hjælp til at forstå. Forsvareren bør efter min opfattelse selv søge at begrænse omfanget af sagkyndig bistand af hensyn til hans klient, der muligvis kommer til at dække omkostningerne.

I forhold til second opinion er jeg af den opfattelse, at såfremt der allerede er en sagkyndig erklæring i sagen, som der umiddelbart ikke er noget i vejen med, så bør der ikke gives tilladelse til second opinion. Dette medfører en længerevarende sagsbehandling, og sagsomkostningerne bliver større. Såfremt man blot pr. automatik tillod forsvareren at få dækket omkostningerne til second opinion, vil der også opstå et afgrænsnings problem. For skulle anklagemyndigheden så også have lov til at indhente en supplerende erklæring således, at der er tre sagkyndige erklæringer, som det fx var tilfældet i U2010.354V, eller kan man risikere, at dommeren skal til at tage stilling til flere end tre erklæringer? I så fald er det så flertallet af de sagkyndige, der har ret? Det må være domstolenes opgave at begrænse bevisførelsen, således at de ikke risikerer at skulle tage stilling til alt for mange sagkyndige erklæringer.

---

126 For en nærmere uddybning af retningslinjerne for hvornår forsvareren godtgøres udgifterne til sagkyndig bistand henvises der til afsnit 2.2.1.4. Retningslinjerne for second opinion er nærmere beskrevet i afsnit 2.2.3.2.

Det er også op til domstolene at vurdere, i hvilken udstrækning forsvareren må dokumentere ensidigt indhentede erklæringer. Domstolene må ligeledes vurdere, om disse erklæringer skal tillægges samme bevisværdi, som erklæringer udarbejdet af anklagemyndighedens sagkyndige. Der er i teorien stor uenighed om, hvorvidt forsvareren skal have mulighed for at foretage efterforskningskridt på egen hånd, som fx at rette henvendelse til sagkyndige, for at få disse til at udarbejde erklæringer til brug for sagen. I nogle lande som fx USA er det almindeligt, at forsvareren selv foretager en stor del af efterforskningen, og forsvareren har rig mulighed for at få diverse vidner indkaldt og dokumentere beviser. I Danmark har det traditionelt været politiet, som stod for efterforskningen af strafbare forhold, men der synes i nyere praksis at være en tendens til, at forsvarerne tager mere aktiv del i efterforskningen. I forhold til henvendelser til sagkyndige, er de fleste teoretiker enige om, at det ikke udgør et problem, så længe forsvareren ikke hindrer eller modvirker politiets efterforskning og i øvrigt opfører sig tilbørligt.

Det må af Plejebosagen¹²⁷ og Bonde-Nielsen sagen¹²⁸, som begge er nærmere beskrevet i afsnit 2.2, kunne udledes, at forsvareren har adgang til på egen hånd at stille spørgsmål til eksperter, men såfremt politiet/anklagemyndigheden allerede har entret med den pågældende ekspert, bør forsvareren orientere dem om henvendelsen, således at de har mulighed for at stille kontrapørgsmål eller for at indbringe forsvarerens spørgsmål for retten. Ellers må forsvareren have vid mulighed for på egen regning at rette henvendelse til sagkyndige, uden at dette først skal vendes med politiet/anklagemyndigheden, så længe han gør det på en tilbørlig måde og ikke modvirker politiets efterforskning. Såfremt forsvareren har rimelig grund til at fremskaffe en sagkyndig erklæring til brug for sagen, er der mulighed for, at udgiften hertil kan godtgøres forsvareren efter RPL § 1007, stk. 2.

Det er min opfattelse, at det danske system, med at forsvareren har mulighed for ensidigt at indhente sagkyndige erklæringer men kun undtagelsesvist gør det, fungerer udmærket. Forsvareren kan anmode politiet om at indhente relevante sagkyndige erklæringer, og såfremt dette ikke efterkommes kan tvisten indbringes for retten i medfør af RPL § 746, stk. 1. Dette er dog ikke ensbetydende med, at forsvareren ikke også selv kan indhente erklæringer, der derefter kan dokumenteres. Forsvareren bør efter min opfattelse ikke have de samme muligheder, som politiet har, for at rette henvendelse til sagkyndige, idet det ikke er nærmere reguleret, hvorledes forsvareren kan og bør opføre sig i så henseende. Jeg finder ikke, at de advokatetiske regler er tilstrækkelige i denne sammenhæng, selvom de selvfølgelig opstiller visse grænser, som forsvareren skal holde sig inden for.

Det er efter min overbevisning ikke ønskværdigt at få amerikanske tilstande, hvor forsvarerne opfører sig som efterforskere. Det bemærkes her, at det trods alt er anklagemyndigheden, som har bevisbyrden, og at det ikke er op til sigtede at bevise sin uskyld. Dette princip gælder dog også i USA, hvor man i princippet er uskyldig til det modsatte er bevist ud over enhver rimelig tvivl¹²⁹. Der er stor forskel på straffeprocessen i henholdsvis Danmark og USA, så det er ikke muligt på fornuftig vis at kunne udlede noget ud af antallet af frifindelser i USA sammenholdt med Danmark. I USA er plea-bargaining¹³⁰ utroligt udbredt, og dette vil naturligvis influere på statistikken. Der er desuden

---

127 U1999.556Ø

128 U1982.800/1H

129 Se afgørelsen fra den amerikanske Højesteret; ”*Jackson v. Virginia*” fra 1979 (kan læses på <http://supreme.justia.com/us/443/307/case.html>)

130 Se nærmere om plea-bargaining og dansk ret i Smith, 2008, s. 646ff og Jochimsen, 2010, s. 61f (med referat af U2009.941H)

forskel på anklagemyndighedens rolle og opførsel under sagen. Politiet og anklagemyndigheden i Danmark følger i høj grad objektivitetsprincippet, og der rejses ikke mange sager, som ender med frifindelse¹³¹. Om dette skyldes, at anklagemyndigheden kun rejser tiltale, når de finder, at der er tilstrækkelige beviser, eller om det blot skyldes, at dommerne har en tendens til at følge anklagemyndighedens påstande, kan ikke vides med sikkerhed. I USA skal anklagerne vinde et valg for at få stillingen. Dette kan medføre, at de er mere aggressive i deres proces og muligvis mere fokuseret på, at der skal ske domfældelse, end at det materielt rigtige resultat skal fremkomme, idet man kan forestille sig, at domfældelser giver flere stemmer. Denne forskel i anklagemyndighedens opførsel kunne man forestille sig smittede af på de sagkyndige, således at sagkyndige indkaldt af anklagemyndigheden i Danmark muligvis er mere objektive. Forskellene i straffeprocessen kan efter min opfattelse til en vis grad retfærdiggøre, at de danske forsvarsadvokater ikke har de samme efterforskningsmuligheder som de amerikanske.

Det er i øvrigt min opfattelse, at erklæringer indhentet af politiet/anklagemyndigheden nemt vil få et mere troværdigt præg, da man ikke kan udelukke, at de sagkyndige bliver påvirket af, at forsvareren ønsker et bestemt resultat. Det kan derfor være en fordel for forsvareren at anmode politiet om at indhente erklæringen, således at der ikke kan opstå tvivl om, hvorvidt forsvareren henvendelse har haft indflydelse på erklæringens konklusioner.

6.2 Anklagemyndighedens brug af sagkyndige

Det er ikke kun forsvareren, som skal overholde skrevne og uskrevne regler i forbindelse med henvendelser til sagkyndige. Anklagemyndigheden skal også arbejde inden for bestemte retningslinjer. For det første skal anklagemyndigheden forholde sig objektiv, når de retter henvendelse til sagkyndige og forsøge at undgå, at deres opfattelse af sagen smitter af på den sagkyndige. Den praksis, som jeg har beskrevet under afsnit 2.1 med underpunkter, viser desuden, at politiet/anklagemyndigheden skal følge nogle bestemte retningslinjer ved indhentelse af sagkyndige erklæringer, såfremt disse senere skal anvendes som bevis i retten. Anklagemyndigheden skal sørge for, at spørgsmålene til den sagkyndige blevet stillet på sådan en måde, at den sagkyndige ikke tager stilling til bevisspørgsmålet. Dette gælder især, når der er tale om spørgsmål til den øverste myndighed på området, da erklæringen vil kunne få afgørende betydning for afgørelsen af skyldsspørgsmålet.

Anklagemyndigheden må naturligvis ikke indhente erklæringer hos sagkyndige, som har relation til sagen, da der derved kan opstå tvivl om rigtigheden af erklæringens indhold. Ud over dette bør anklagemyndigheden forinden indhentelsen af erklæringen overveje, om forsvareren skal orienteres herom og gives mulighed for at komme med supplerende spørgsmål. I den forbindelse skal anklagemyndigheden have RPL § 745 d i mente, men også at bevisværdien af erklæringen kan øges ved, at forsvareren har haft indflydelse på spørgetemaet. Det bemærkes i den forbindelse, at flere forsvarsadvokater muligvis ikke vil involvere sig i forhold til de sagkyndige for så i videst muligt omfang senere at have mulighed for at kritisere den sagkyndiges erklæring.

---

131 Tal hentet fra Danmarks Statistik viser, at domstolene i 2009 frifandt i 1.852 sager (knap 1% af sagerne), mens der samme år blev opgivet påtale i 12.946 sager (knap 7% af sagerne). I 2009 var der i alt 188.353 strafferetlige afgørelser.

Såfremt anklagemyndigheden følger disse retningslinjer, har de vid mulighed for at dokumentere ensidigt indhentede erklæringer og indkalde sagkyndige som vidner. Det er op til anklagemyndigheden at vurdere, hvilke sagkyndige, der skal involveres i sagen, og såfremt de ovenstående retningslinjer er fulgt, vil det efter min overbevisning sjældent ske, at domstolene afgrænser anklagemyndighedens sagkyndige bevisførelse. Der er umiddelbart ikke nær så strenge krav til anklagemyndigheden som til forsvareren i forhold til at sandsynliggøre, at bevisførelsen er relevant.

6.3 Ligestilling set i forhold til EMRK art. 6?

Uanset om man mener, at eksperter er omfattet af begrebet "vidne" i EMRK art. 6, stk. 3, litra d eller ej, gælder princippet om ligestilling allerede efter EMRK art. 6, stk. 1. Princippet om equality of arms skal fortolkes i sammenhæng med det overordnede princip om, at rettergangen skal være "fair". Det bemærkes i den sammenhæng, at ikke enhver ulighed i behandlingen af henholdsvis forsvarerens og anklagemyndighedens eksperter kan begrunde, at selve retssagen har været uretfærdig. Praksis fra EMD indikerer, at der skal mere end blot forskelsbehandling til før, at der er sket en krænkelse af menneskerettighederne. I Bönisch sagen blev der statueret en krænkelse fordi, der var stor forskelsbehandling af eksperterne. Den af retten udpegede ekspert havde flere særlige beføjelser, herunder mulighed for at være til stede under hele hovedforhandlingen og mulighed for at stille spørgsmål til forsvarerens ekspert. Det faktum, at eksperten var udpeget af retten, gav ham også en særlig status, som kunne bevirke, at hans udsagn blev tillagt højere bevisværdi. Det kunne derfor ikke i denne sag udelukkes, at forskelsbehandlingen har haft indflydelse på domfældelsen ved den østrigske domstol. EMD kom til en anden konklusion i Brandstetter sagen, hvor der ligeledes var forskelsbehandling. EMD fandt ikke, at der var sket en krænkelse af EMRK art. 6, selvom anklagemyndighedens ekspert var fra samme institut, som havde udtaget vinprøverne, og selvom forsvareren ikke fik medhold i, at der skulle indhentes en second opinion. I G.B. sagen lagde EMD også vægt på, at nægtelse af second opinion ikke i sig selv er en krænkelse af menneskerettighederne, men i den konkrete sag, hvor eksperten under hovedforhandlingen ændrede mening til skade for tiltalte, var der sket en krænkelse.

Denne praksis fra EMD stemmer efter min opfattelse godt overens med dansk retspraksis. Jeg finder ikke, at Danmark handler i strid med menneskerettighederne, når domstolene opstiller visse krav, der skal være opfyldt forinden, der gives en second opinion. Det er desuden min opfattelse, at der ikke kan eller bør være fuldstændig ligestilling for henholdsvis forsvarerens og anklagemyndighedens kontakt til sagkyndige. Dette følger af den forskel, der er på parterne i straffesager, og det faktum, at anklagemyndigheden har bevisbyrden. Hvis omfanget af forsvarerens rettigheder bliver større, end de er i dag, medfører dette også, at sagsomkostningerne bliver større, hvilket i sidste ende kan skade den tiltalte.

Bilag A - Litteraturfortegnelse

I det følgende har jeg understreget forfatterens efternavn og udgivelsesår/artikelhenvisning, da det er det, som jeg har anvendt i specialets noter, når der henvises til litteraturen.

Bilag B - Bøger

Aall, Jørgen; ”Rettergang og menneskerettigheder, Den europæiske menneskerettighedskonvensjons artikel 6 og norsk straffeprocess”, 1995, Universitetsforlaget

Backhausen, Pernille m.fl.; ”Proceduren”, 2009, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 3. udg.

Bukh, Marianne Holdgaard; ”Modafhøring af vidner”, 1998, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1. udg., 1. oplag

Brøbech, Birgitte; ”Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen”, 2003, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1. udg.

Djik, Pieter van, m.fl.; ”Theory and Practice of the European Convention on Human Rights”, 2006, Intersentia, 4. udg.

Gammeltoft-Hansen, Hans; ”Strafferetspleje II”, 1989, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1. udg., 1. oplag

Gomien, Donna, David Harris og Leo Zwaak; ”Law and practice of the European Convention on Human Rights and the European Social Charter”, 1996, Council of Europe Publishing

Hasselgaard, Ole m.fl.; ”Retssikkerhedsloven”, 2005, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Hurwitz, Stephan; ”Den danske strafferetspleje”, 1966, Gads Forlag, 1. udg., 4. oplag

Jochimsen, Jørgen; ”Hovedforhandling i Straffesager”, 2010, Thomson, 2. udg., 1. oplag

Koktvedgaard, Mogens og Hans Gammeltoft-Hansen; ”Strafferetspleje I”, 1989, Jurist og Økonomforbundets forlag, 2. udg., 3. oplag.

Lorenzen, Peer m.fl.; ”Den Europæiske Menneskeretskonvention”, 2003-2004, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 2. udg.

Nielsen, Gorm Toftegaard; ”Straffesagens gang”, 2008, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 4. udg., 2. oplag

Rehof, Lars Adam og Tyge Trier; ”Menneskeret”, 1990, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Smith, Eva; ”Straffeprocess: Grundlæggende regler og principper”, 2007, Thomson, 6 udg., 1. oplag.

Smith, Eva m.fl.; ”Straffeprocessen”, 2008, Thomson, 2. udg., 1. oplag

Stavros, Stephanos; "The guarantees for accused persons under article 6 of the european convention on human rights", 1993, Martinus Nijhoff Publishers

Bilag C - Artikler

Arrevad, Jakob S.; "Kommentarer til Michael Jørgensen Tfk 2005.199", TfK2005.533

Eriksen, Michael Juul; "Forsvarerens ret til selvstændig efterforskning", TfK2001.123

Fischer, Andreas; "Forsvarerens efterforskningsskridt", Jur 1983.239

Gammeltoft-Hansen, Hans; "Ligestilling mellem forsvarer og anklagemyndighed", Jur 1983.43

Gammeltoft-Hansen, Hans; "Ligestilling i straffeprocessen – en replik", Jur 1983.233

Jørgensen, Michael; "Svar til højesteretsdommer Thomas Rørdam om forsvarerens aktive deltagelse i efterforskningen og om sagkyndig bistand til forsvareren.", TfK2005.199

Jørgensen, Michael; "Svar til advokat Thomas Rørdams indlæg om »Objektivitets princippet og princippet om equality of arms i straffesager«", Jur 1998.362

Lange, Jørgen m.fl.; "Forsvarerens rettigheder under efterforskning Retsplejelovens § 745 – En praksisændring", U1999B.122

Madsen, Niels; "En kommentar til professor Gammeltoft-Hansen", Jur 1983.121

Pihlmann, Kåre; "Forsvarets efterforskningsbegæring", TfK2005.364

Rørdam, Thomas; "Forsvarerens aktive deltagelse i efterforskningen. Sagkyndig bistand til forsvareren", TfK2004.631

Rørdam, Thomas; "Objektivitetsprincippet og princippet om equality of arms i straffesager", Jur 1998.277

Spelt, P.; "Ligestillingsprincipper eller praktisk skøn", Jur 1983.161

Spelt, P.; "Duplik til professor Gammeltoft-Hansen", Jur 1984.31

Bilag D - Praksis oversigt

Bilag E - Praksis fra UfR

U1969.346H
U1969.491Ø
U1974.627Ø
U1980.77H (og U1980.205/1H)
U1982.800/1H
U1985.312/2H
U1996.352Ø
U1997.675H
U1997.676H
U1999.47H
U1999.556Ø
U2000.627H
U2000.693V
U2002.168V
U2003.292H
U2003.1036H
U2005.753H
U2005.3319Ø
U2005.2660Ø
U2010.354V
U2010.2589V

Bilag F - Praksis fra TfK

TfK2002.171V
TfK2006.221V
TfK2007.75V
TfK2008.644V
TfK2008.776V

Bilag G - Praksis fra Fuldmægtigen

FM1998.96
FM1999.138

Bilag H - Praksis fra TfS

TfS1990.501

Bilag I - Utrykte afgørelser

Østre Landsrets kendelse af 24. august 2004, 24. afd. nr. S-1365-04

Dom afsagt af Retten i Århus den 13. september 2010, nr. 12-6121/2009

Vestre Landsrets kendelse af 18. august 1998 (se U1999B.122)

Kendelse afsagt af Københavns Byret den 31. maj 1996 (se U1999B.122)

Bilag J - Domme fra EMD

Case of Bönisch v. Austria, application no. 8658/79

Case of Brandstetter v. Austria, application no. 11170/84; 12876/87; 13468/87

Case of G.B. v. France, application no. 44069/98